Массо а мехкий пролетареш, вIашагIкхета!

СЕРДАЛО

СОВЕТСКИ СОЮЗА КОММУНИСТИЧЕСКИ ПАРТЕ НОХЧ-ГIАЛГIАЙ ОБКОМА, НОХЧ-ГIАЛГIАЙ АССР ЛАКХЕХЬАРЧА СОВЕТЕИ МИНИСТРИЙ СОВЕТЕИ ОРГАН

(«СВЕТ») Орган Чечено-Ингушского обкома КПСС, Верховного Совета и Совета Министров Чечено-Ингушской АССР.

Газет арадувла 1923 шера денз • ШИНАРА, 5 ноябрь, 1974 шу. • № 133 (5822). • Мах 2 кап.

Советски Союза къахьегамхой! Хьинаре къовсам лоаттабе парте XXIV съезда решенеш кхоачашъяр духьа, вай Даьхен экономически оборонни низ дIахо чIоагIбар духьа!

(КПСС ЦК ТIАХЬЕХАМАШЦАРА).

Хоастам хилба сийлахь-доккхача советски халкъа — коммунизм хьалъеш доаллачоа!

(КПСС ЦК ТIАХЬЕХАМАШЦАРА).

КИРГИЗЕ КОММУНИСТИЧЕСКИ ПАРТЕ ЦЕНТРАЛЬНИ КОМИТЕТАГА, КИРГИЗСКИ СОВЕТСКИ СОЦИАЛИСТИЧЕСКИ РЕСПУБЛИКА ЛАКХЕХЬАРЧА СОВЕТА ПРЕЗИДИУМАГА, КИРГИЗСКИ ССР МИНИСТРИЙ СОВЕТАГА

Советски Союза Коммунистически парте Центральни Комитето, СССР Лакхехьарча Совета Президиумо, СССР Министрий Совето Киргизски Советски Социалистически Республикен Киргизе Коммунистически партин вIашагIъеллия 50 шу дизарца дIайха моаршал дойт Киргизе болхлошка, колхозхошка, интеллигенцига, берригача къахьегамхошка, цар деналеча авангардага — коммунисташка.

Сийлахь-йоккхача Октябрьски социалистически революце социальни, национальни гIотъяьна кIалхара даьккхача киргизски халкъо советски халкъий барттайнача дезале цхьане [illegible] лоьний сийлен дийнь.

Советски Iаьдал латтача шерашка хьалха тIехьайнев, паччахьа Росси йист хинна феодальнин патриархальнин порядкашца доладаш хинна Киргизи эрсий а мехкарчь кхиддолча вежаршка долча а халкъаша новкъостал а деш къахьегаш бокъо йоацаш хилларгара коммунисталенга. кийскокга, материальнин духовнин вахар тоадаларга кхаьчай. цунга социалистически паччахьалкхел кхаьчад, чIоагIа дегIаена Советски Социалистически республика хинна дIаэттай. ХIана цуна экономика дарр латт йоккхача дукха доакъош долча индустрехи чIоагIа механизаци яьча юрта боахами. Республика хьалкхийнай лакха квалификаце йола болхлой специалистийи кадраш, хьа а дах сихха дегIадоагIа промышленносташ доакъош — электроэнергетика, бос бола металлурги, машиностроени, электротехника, приборостроени. Промышленни продукце боарам Советски Iаьдала шерашка 245-за лакхбеннаб. Йоазартбоашаш хувцабеннаб республика юрта боахам. Коьсевой хьайбаш леладешин воаьлг даьтта леладешин хиннача хIанзара социалистически юрта боахам хьалбаьб. Киргизи — жаь боамбиа лелабу, шекара свекла, тхьамка, тха доаккха доархIаме район я.

Шерагара - шерага дегIадоагIа республика къахьегамхой материальни вахаре хьал. Iалаьмате доккхий толамаш даьхад социалистически культура, халкъа образовани, Iилма, литературен искусствон дегIайоалаеча. Социализмене карингIадаьлча доккха хIама хинна дIаэттад киргизски кхаьсег бокъо йоацаш хилараи лоалаи кIалхара мукъаяьккхар.

Социалистически Киргизе, вай мехко массанахьа санна, хьалкхийнай лакхара политически сакхетам болча, кердача тайпара къахьегаш болча наьх, коллективизма, советски патриотизма, пролетарски интернационализма уйлаша кхеаь йола тIехье. Даьхен Сийлахь боккха тIом хиннача шерашка Киргизе къонгаши мехкарийи дерригача советски халкъаца цхьана майра латаш хиннаб немецко - фашистски гIаьрахоша, хьинаре фронта къахьегаш хиннаб тыле, боарам боацаш Даьхе азаш шоаш хилар хьахьеххад. Республика къахьегамхоша доагIаш доле даьхьа лаьца а лаьцад лоацаш а ба мохк, хIара советски республика тоалара, ниа болара чIоагIа гIа лара йола Советски Социалистически Республикай Союза халкъий доттагIал чIоагIдара, экономикен культурен дегIайоалара.

Исторически 50 шера вежарашка йолча Киргизе даьхача толамаша къьгга бакъду социалистически строй, ленински къаман политика. СССР халкъий дохаргдоацача доттагIала, цар вежарашка йолча союзан вIаши гIо дарен хувцамаш дара боккха низ хилари, кортамукъален къахьегама котлон.

Советски Киргизена карагIдаьнараш цахаддаш дуэзденна да вай ленински парте, цун денал долча отряда — коммунизм хьалъяра планаш кхоачашъяра республика къахьегамхоша лоаттабеча къовсама керте латтача, советски патриотизман пролетарски интернационализман уйлаица уж кхебеш йолча Киргизе Компарте балхаца.

Киргизски Советски Социалистически Республикан Киргизе Коммунистически партен шоазткъа итт шу дизар дезду паьха политически къахьегамен хьинар Iалаьмате чIоагIа айдаларо. КПСС XXIV-ча съезда решенеш толамца кхоачашъяра хьаже. КПСС ЦК партеги советски халкъаген даьча Кхайкарала жоп луш республика къахьегамхоша шерра социалистически эхь йоаржаьй. Хьинаре къовсам лоаттабу цар общественни производства эффективность лакхъяра, промышленности юрта боахамий дегIабоалабара темпаш сихъяра тIехьа, хьахьокх пятилетка дийлагIча, къоастамбеча шера алдиеш сийленца кхоачашъе чIоагIгIа лаьрхIа шоаш хилар.

Советски Союза Коммунистически парте Центральни Комитето, СССР Лакхехьарча Совета Президиумо, ССР Союза Министрий Совето дег тIара моаршал лу Киргизски ССР болхлошка, колхоздошка, интеллигенцига республика Октябрьски Революце орден яларца, хIаьта чIоагIа тешаш а я Киргизе къахьегамхоша КПСС XXIV-ча съезда решенеш кхоачашъеча, коммунизм хьалъеча керда толамаш доахаргхиларах.

Даькъала хийла Киргизски Советски Социалистически Республика!

Даькъала хийла Киргизе Коммунистически парти — КПСС денале отряд!

Даькъала хийла Советски Социалистически Республикай Союз — вай социалистически Даьхен дерригача халкъий доттагIалеи вошалеи чIоагIале!

Даькъала хийла Советски Союза Коммунистически парти, коммунизм хьалъяра дегаш урувттадери из хьалхьелга вIаштIехьдоахарр!

КПСС Центральни Комитет — **СССР Лакхехьарча Совета Президиум** — **СССР Министрий Совет**

ХАЛКЪИЙ ДОТТАГIАЛА ЛЕНИНСКИ БАЙРАКХА КIАЛ

КИРГИЗЕ КОМПАРТЕ ЦК-аи КИРГИЗСКИ ССР ЛАКХЕХЬАРЧА СОВЕТЕИ ТОРЖЕСТВЕННИ ЗАСЕДАНИ

2 ноябре Фрунзе Киргизе Компарте ЦК-аи Киргизски ССР Лакхехьарча Советен цхьана торжественни заседани хилар республика хьайьи Киргизе Компарти вIашагIъеллия 50 шу дизара хетаяь.

Торжественни заседание дакъа лоацараша тIоараш детташ тIайнйар новкъост А. Н. Косыгин. Цунца цхьана президиуме — Киргизе Компарте ЦК хьалхара секретарь Т. У. Усубалиев, Киргизски ССР Лакхехьарча Совета Президиума председатель Т. Кулатов, республика Министрий Совета председатель А. С. Суюмбаев, Киргизе Компарте ЦК бюро членаш, союзни республикай, гораьай Москвен, Ленинграда, Среднеазиатски тIема округа, кронштадтски моряккий делегацей кулгалхой, цIи хеза производственникаш, — общественноста викалаш.

Торжественна заседани хьайилар Киргизе Компарте ЦК хьалхарча секретара Т. У. Усубалиева.

Укх гIоавча, дог айдеча дийнахьа, вьлар шо, республика къахьегамхоша шоай еррига уйлаш сийлахь - йоккхача Ленингахьа, цо хьаьча Коммунистически партегахьа ерзаю. ЦIенача дег тIара моаршал а луш, дIайха баркал оал оаха КПСС ленински Центральни Комитета, цун Политбюроша, КПСС ЦК Генеральни секретара новкъост Леонид Ильич Брежнева, Советски правительствана Киргизски Советски Социалистически Республика тоалра хаддаза уйлей дас санна йоаккхон ярах, киргизски халкъа вразе сийрда вахар баьхьан долаш.

Оратора дег тIара моаршал яьттар юбилейни торжествашка баьккача хьашашка.

Киргизе Коммунистически парте Центральни Комитето, Киргизски ССР Лакхехьарча Совета Президиумо, республика Министрий Совето тIадиллараш гIа цо дег тIара дIайха моаршал а луш доккхеи сийрден цIей даькъала дийцар болхлой, колхозхой, интеллигенце, коммунистийи комсомольцийи, республикерча берригача къахьегамхой.

СССР-ен Киргизски ССР-ен паччахьалкхений гимнаш ех., Торжественни заседание дакъа доацараш чIоагIгIа дегаш тIоздаьнна а болаш сийлен президиум хорж новкъост Л. И. Брежнев керте лаьттача КПСС ЦК Политбюрох.

Локхаш торжественни марш а йолаш зале хьачуяхь кхо орден лелаеча Киргизски ССР байракхи КПСС ЦК, СССР Лакхехьарча Совета Президиума, СССР Министрий Совета, ВЦСПС памятни байракхи.

Заседание къамаьл дир гулбеннараша безаме тIайнйача КПСС ЦК Политбюро члена, СССР Министрий Совета Председатела новкъоста А. Н. Косыгина.

* * *

Киргизски Советски Социалистически Республикан Киргизе Компартен 50 шу дизара хьакъехьа доклад йир Киргизе Компарте ЦК хьалхарча секретара Т. У. Усубалиева.

ОКТЯБРА СИЙНА

«Красная заря» яхача московски трикотажни фабрика коллектив Сийлахь-боккхача Октябра 57 шу дизара сийна къахьегама вахта дIахьош я. Ийс бетта программах соьгIа 300 эзар сомах тIех продукци ехкей цо.

Пятилетка диъ шера план 1974 шера 11 декабре кхоачашъергья предприяте. ХIара денна дукхагIа арахец продукци. Из я яхалмаьха трикотаж, маIача каьхен бериа спортивни баркъаш.

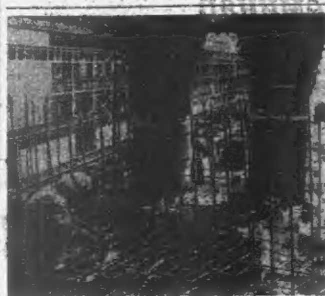
Сурта тIа (аьрдехьара аьттехьа): швейни цеха болхлой комсомолкаш Блескина Надежда, Егерева Галина, Наумова Наталья. 6 бетта кхоачашъяьй цар шо-шоай шера планаш.

В. КУНОВА сурт.
ТАСС фотохроника.

ПЯТИЛЕТКА ТIЕХХЬАРЧА ШЕРА ЧОТАХ

Сийлахь-боккхача Октябра 57 шу дизара сийленца чакъаболх бурув тохара балхий Грозненски управлене бурувдеттараш. Сентябрен октябрен беттащка боккха къахьегача толам баьккхаб цар. Бурув тохара сентябрь бетта план 136 процент кхоачашъяьй. Октябрь бетта план ханал дукха хьалха. 18 октябре, кхоачашъяьй. Цхьаццайолча бригадаша хIанзале кхоачашъяьй шоай шера план. «Царех я № 133 Эльдарово бурув тохаш йола Тайсаев Ваяс кулгалдеш йола бригада, Эльдарово яхача моттигера № 109 буровой къахьегаш йола Черников Григорий Денисовича кулгалдеш йола коллектив. Буруншая яхача моттиге № 1 йолча буровой бурув тохаш йола Шидиев Гумар Зайндиевича кулгалдеш йола бурувдеттарий коллектив. Уж къахьегама толамаш дахара боккха доархIам болаш дар къахьеган дика, боагIача тайпара вIашгIехьбаккхар, барттайна ерригача коллективо къахьегар, керда техника, дикагIйола технологи бIаьха юкъейоалаяр.

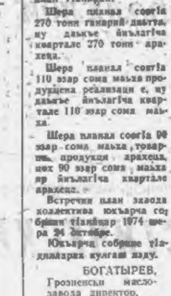
Д. ГАБАЕВ.

Таджикски ССР. Таджикски алюминиеви завода пусковой комплексе чакхдоалаш латт монтажни балхаш. ГIишлон еррига участкай коллективаш яхье яьнай толаме а хаьнаьна а производственни задани кхоачашъяра. Хьалхара металл укх шера декабре доаладе лаьрхIад.

СУРТА ТIА: газоочистни кхоалагIа блок хьалъеча.

Р. Хамидова сурт.
ТАСС фотохроника.

Встречни план

Сийлахь-йоккхача Октябрьски революце 57 шу дизара сийна къахьегама вахте а этта чура резервех пайда эцара йолча шоай торонешка а хьежа паччахьалкхенна дукхагIа, дикагIа, дарегIа продукци арахецаргья яхача декъах къахьегача Грозненски маслозавода коллективо кхоалагIча пятилетка диълагIча шера план хана хьалла кхоачашъяра йоккха встречни план тIаийцай:

Шера планал соьгIа 270 тонн ганарий даьтта, цу даькъе йиъалагIча квартале 270 тонн арахеца.

Шера планал соьгIа 110 эзар сома маьха продукцена реализаци е, цу даькъе йиъалагIча квартале 110 эзар сома маьха.

Шера планал соьгIа 90 эзар сома маьха товарни продукци арахеца, цох 90 эзар сома маьха яр йиъалагIча квартале арахеца.

Встречни план завода коллектива юкъарча собрании тIайийхар 1974 шера 24 октябре.

Юкъарча собрание тIадиллараш кулгаш даду.

БОГАТЫРЕВ,
Грозненски маслозавода директор,
ВЫЧКОВА,
парторганизаце секретарь,
ТУТАЕВ,
завкома председатель.

ЭСКАРА ИНАРАЛАШТА ТЕЛА БЕЛГАЛОН ЗНАКАШ ХУВЦАРАХ ДОЛА СССР ЛАКХЕХЬАРЧА СОВЕТА ПРЕЗИДИУМА УКАЗ

СССР Лакхехьарча Совета Президиумо сецам бу:

1. «ЦIеча Эскара лачии состава тела керда белгалон знакаш юкъейоаллара хьакъехьарча» 1943 шера 6 январерча СССР Лакхехьарча Совета Президиума — Указаа соьгIа (СССР Лакхехьарча Совета Ведомосташ, 1943 ш., № 2) эскара инаралий белгалон знакашта — погонашта юкъе хувцамаш а долда, приложенега хьежжа эскара инаралий погоний керда образецаши описани я1оагIа йолда.

2. «Эскара инарал» яха эскара звании енича наха 1943 шера 27 февралерча СССР Лакхехьарча Совета Президиума Указо (СССР Лакхехьарча Совета Ведомосташ, 1943 ш., № 10) бIуя тайпай маршалашта чIоагIъеь «Маршальски седкъа» яха маршальски белгалон iнак луш хилар оттадолда.

«Маршальски седкъа» луча хана СССР Лакхехьарча Совета Президиума Грамота а лу цу наха.

Эскара инаралашта телача «Маршальски седкъа» яхача маршальски белгалон знакаца доагIа лента чIоагIдолда — цIе бос болаш.

СССР Лакхехьарча Совета Президиума Председатель
Н. ПОДГОРНЫЙ.
СССР Лакхехьарча Совета Президиума секретарь
М. ГЕОРГАДЗЕ.

Москва, Кремль. 1974 шера 1 ноябрь.

ЭСКАРА ИНАРАЛИЙ ПОГОНИЙ ОПИСАНИ

Погона тIехе галунах яь къаьстта шиъ тайпара йийла я: полевой погонашта хаки бессача даьре; хIара денна лелеерашта — дошо хьаьсах. Погоний канта бос цIе ба. Погона лохерча даькъа тIа дошоча билла 50 миллиметр диаметр йолаш пхи са бола седкъа ба, хIаьта седкъанц лакхехьа дошоца йилла бIуп юкъара эмблема я — гоннахьа боаллаш лаврови цIов а латташ пхи са бола седкъаш.

СССР Лакхехьарча Совета Президиума секретарь
М. ГЕОРГАДЗЕ.

НОХЧ-ГIАЛГIАЙ АССР ЛАКХЕХЬАРЧА СОВЕТА ПРЕЗИДИУМЕ

1974 шера 31 октябре Нохч-ГIалгIай АССР Лакхехьарча Совета Президиуме Нохч-ГIалгIай АССР Лакхехьарча Совета Президиума массазарча комиссей председателий совещани хилар. Совещани дIадьош вар — Нохч - ГIалгIай АССР Лакхехьарча Совета Президиума - председатель Х. Х. Боков.

Совещане дийцар 1974 шера республика Лакхехьарча Совета массазарча комиссей балхахи парна хьалхашка латтача декхарехи.

Совещане белгалдир, республика Лакхахьарча Совета массазарча комиссеша тIехьарча хини шоай болх дикка тоабаь хилар. Укх шера, балха перспективни планашка хьежа, шоай заседанешка республика боахамеи социально-культурнии строительства дегIашка а хьежа кхоачамбоацараш дIадахара паччахьалкхен Iаьдала органаштен боахама кулгалхоштен йоагIаш йола рекомендацеш елар комиссеша. Комиссейка дийцар дукхагIа дола дешаш республика Лакхехьарча Совета Президиуме уьттадаь хинвад.

Совешане къамаьлаш даьча комиссей председателаша белгалдора, партен правительствани директиваш, республика Лакхехьарча Совета сецамаши шоай решенеши кхоачашъера, паччахьалкхен Iаьдала органаша 1974 шерен ийсагIча пятилеткан хьалхьбоахам дегIабоалабара план толамца кхоачашъелга Iалашдара Лакхехьарча Совета массазарча комиссеша лоаттабу тIахьожам чIоагIбе безаш хилар.

Цар иштта белгалдир, 1975 шера оттаьча перспективни балха планаш тIа партен правительстван директиваш, республика Лакхехьарча Совета сецамаш кхоачашдарах моттигерча паччахьалкхен органашта боахамеи культурнии строительстве новкъостал даран тIаерзаь мероприятеш чакхъяха массазарча комиссеша лерхIаш хилар.

ЭСКАРА ИНАРАЛ ЯХА ЭСКАРА ЦIИ ЯЛАРАХ ДОЛА СССР ЛАКХЕХЬАРЧА СОВЕТА ПРЕЗИДИУМА УКАЗ

СССР Лакхехьарча Совета Президиумо сецам бу:

1. ДIахо йодача хана эскара инарала эскара звани СССР Лакхехьарча Совета Президиумо телаш хилар оттадолда.

2. «Массава а эскаре гIулакх де декхарийла хилларахь» долча 1967 шера 12 октиберерча СССР Закона 9 статьян 6-гIеи 7-гIеи доакъош (СССР Лакхехьарча Совета Ведомосташ, 1967 ш., № 42, стр. 522) укх тайпара редакци йолаш яйойла:

«Инаралийи адмиралийи — СССР Министрий Совето;

эскара инаралий, бIуя тайпай маршалий, флота адмиралий, бIуп тайпай керттерча маршалий, Советски Союза флота адмиралий, Советски Союза маршалий, Советски Союза генералиссимуса — СССР Лакхехьарча Совета Президиумо».

3. Ер Указ СССР Лакхехьарча Советага чIоагIдайта дIачудолда.

СССР Лакхехьарча Совета Президиума Председатель
Н. ПОДГОРНЫЙ.
СССР Лакхехьарча Совета Президиума секретарь
М. ГЕОРГАДЗЕ.

Москва, Кремль. 1974 шера 1 ноябрь.

ПАРТИЙНИ ВАХАР

ИДЕОЛОГИЧЕСКИ КАДРАЙ — ДУКХАГӀА ТЕРКАМ

Советски наьха общественни саьхетам лакхбар, марксистско-ленински мировоззрени хьахилитар Коммунистически партехь эгара чӀогӀагӀа йоакхо ерез цаӀ да. Из йоакхо еш я парте XXIV съезда а цул тӀехьагӀа хиннача КПСС ЦК Пленуми а решенеш. Цар тӀа хаьдда хьоастадаьд дӀахо а революционни теори кӀоаргагӀа дӀайоазийтара, берригa идеологически болх эргадаьккха тоабара наькъаш.

Идеологически фронта массе а тайпа болхлой чулоацеш а цар болх тоабара тӀеврзаяь а «Белоруссе партийни организаце идеологически кадраш хьакъоастаяреа царна кхетам баларен хьакъехьа беча балхах» бола КПСС ЦК баь сопам. Из боакха йоархӀам бола партийни документ да.

Цо шер а дӀаьх а ду вай балхи наькъаш, вай боача балха мах бу, де дезар къоастаду. Из берригa идейно-политически болх дӀахо а эргабаьккха тоабара, цох боала цӀенда лакхбара лостам тел.

Из чӀоагӀа дайшар дукха за йовцаш хиннеча КПСС Назрановски райкома пленуме «КПСС XXIV съезда решенешка а, «Белоруссе партийни организаце идеологически кадраш хьакъоастаярех царна кхетам баларен хьакъехьа беча балхах» болча КПСС ЦК сопамига а, КПСС Нохч-ГӀалгӀай обкома X пленума решенешка а хьежжа дӀахо а идейно-политически балхах боала пайда лакхбара хьакъехьа районни партийни организаце долча дехкарех» доклад аьча парте Назрановски райкома хьалхарча секретара С. М. Бекова а цига къамаьлаш даьча кхычар а.

Парте обкома X пленуми решенеш кхоачашъеш, тхо дикагӀа хьож кадрай дешарга, цар цир а ананеш а ийсача лостаме ерзаю.

ХӀанз районе идеологически болх беш 1400 пропагандист, докладчик, лектор, политинформатор, агитатор ва. КПСС райкомо боккха болх баьб идеологически кадраш хьахьоастаешш царна кхетам луш.

ГӀадвуташ хӀейв да шерагара шерага идеологически балха активистащта юкъе кулгалхошха бола нах дукхагӀа хулаш хилар. Идеологически болхлоех 80 процент нах партийни, советски, боахама кулгалхой ба, хӀаьта политинформаторех 70 процент гаргга бараш халкъа боахама специалисташ ба. 158 пропагандистах 110 КПСС членаш ба, царех 90 процент лакхехьара образовани йолаш ба, хӀаьта 70 процент соцгӀа барий идеологически балха йоакха опыт а. Дукхача идеологически болхлоша хиннача оагӀорахьара хьахьенхаб шоаш. Района пропагандистски кадраштеи къахьегамхоштеи юкъе дика доархӀаш ба район председатель Б. Д. Ахильгов, № 2 йолча юкъерча школа директор С. М. Арсельгов, ГПТУ-27, № 14 директораш Т. М. Сагов, Б. В. Дидигов, № 13 йолча школа-интерната директор А. Д. Ужахов, АМООС начальник И. А. Абадиев, туббольница керттера лор С. И. Ужахов.

Дукха бола тха идеологически болхлой предприятейи организацейи кулгалхой хулаш политически кхетама бовраме лакхбенна б. Масала, «Электроинструмент» завода экономически школа пропагандист Х.-М. С. Тамасханов цу завода керттерча инженера болх беш ва, Назранерча № 1 йолча школа семинарски группи пропагандист В. Н. Калашникова районо заведующелла яхийтай, СурхотӀерча юрта Совета председатель, КПСС райкома лектор М. А. Аушев Назрановски райсовета исполкома председатела заместитель балха тӀа оттаьв.

«Идеологически болх дика вӀаштӀехьбаьккхаб Г. Ахриева цӀерагӀча «Электроинструмент» завода партийни организаце. Цига болх беча 1200 сагах 900 юкъарча образование школацка, политически экономически дешара тайп-тайпарча формашка дешаш ва. Цига болх беш ва 140 соцгӀа пропагандист, лектор, политинформатор, агитатор.

Лектораш, къаьстта интернационалийн атеистически темаш хьахараш кийчбари болх овлангара тоабир КПСС райкома пропагандан агитацен отдело. Из тайпа кхетам балара дешаш тахханалца къаьстта теркам тӀебохийташ уттаду оаха. Из ле дерхӀаш укх дешара шера районе болх беш я 28 семинарски группа, царех 16 «Пролетарски интернационализмах бола марксистско-ленински хьехами вай замен» яха проблема Ӏомаеш я, 9-ле — «Материалистически мировоззрени хьахилари дьмах юхедисараш дӀадахара наькъаш» яха проблема. Цига дешаш хургва 660 саг. Из теша Ӏомаераш дукха а дукхагӀбараш хьехархой, медицина болхлой, халкъа боахама специалисташ ба.

ДӀадоладеннача дешара шера теоретически семинарашка беш бола болх кӀоаргберба, цхьаццa йолча семинарийн пропагандистийн опыт вӀашагӀтохаргья. Цул соцгӀа, идеологически болхлоех 18 саго атеистий республикански школе дешарга, 50 сагах латта атеистий районни школа бола бе йолаяйча укх шера декабрь бетта.

Цу кадраша шоай болх цӀенхаштта бу. Семинарски группашка дошабагӀараша дукхьал дӀадаххача шера бахача наха уж баххача а цар болх беча а, ошангӀолаш кийчбир 130 тешта лакх реферат. Царех дика пайда эц хӀанз юххьанцарча партийни организацешна районе болча нахо юкъе лекторашка ешийтара.

Цу дерригача хӀамаша дика хиийтар тхога КПСС ЦК «Белоруссе партийни организаце идеологически кадраш хьахаржарен царна кхетам баларен хьакъехьа беча балхах» болча сопамига хьежжа берригa идейно-политически болх тоабе. ДикагӀа бу политинформаторашцеи агитаторашцеи беш бола болх а Коммунистически мораль, партеи правительстваи чухьара а арахьара а политика, ахьдола дешаш дулийн кастъкастагӀе бу оаха хӀанз царца беш бола болх, семинараш инструктивни совещанеш ю.

Цу идеологически болхлошца а ззар соцгӀа политинформацийн, бесел вай, царех ши эзар гаргга атеистически а йолаш. Политинформаторашцеи агитаторашцеи болх дика бу Г. Ахриева цӀерагӀча «Электроинструмент» завода, трикотажи фабрика, «Октябра 40 шу» яхача совхоза, ГПТУ-14 партийни организацешка.

КПСС обкома X пленума решенешка хьежжа лекцийни пропаганда тоае йийш хилар тха парте райкомо гӀулакхаш дар бахьан долаш. 1973 шерен укх шера 9 беттав интернационализми атеистически темаех йола 1100 лекци йийшай, доклад вай. Цул хьалхагӀа цу хана хиннача дукха а дукхагӀа хул уж.

Атеистически кхетама болх дика вӀаштӀехьбоаккх района йоакхийча предприятейи организацешка.

Идеологически кадраш хьакъоастаеш царна кхетам лун карагӀдьнна дика хӀамаш дуцаш, ца хьоадеш дита йиш яц дииза дисараш балха тӀа найсденна кхоачамбоацараш. Цхьабола пропагандистай, агитаторай, политинформаторай дика кийчлац, дувзар дика, кхетале атта хургдолаш хилац. Иштта беча балхах боагӀаш бола пайда балац. Иштта моттигаш нийсъеннай райпромкомбината (секретарь нов. Шаймарнов), ремстройучастка (секретарь нов. Экажев), «Экажевский» совхоза (секретарь нов. Яновский), ДСУ-2 (секретарь нов. Горчханов) парторганизацешка, кхычахьа. Локхача боареме ба цига беш бола кхетама болх, къахьегамхой политически саьхетами къахьегама дисциплинаш лакхьара кӀейга тӀо ду цо.

Цудухьа къахьегама дисциплина во я цу организацешкаш нах балха хьа ца боагӀаш, балха тӀехьабуcаш, хьабеш бола болх во беш, арахеца продукци дика йоацаш моттигаш нийсъу. Цу бахьанаца пачхьалкхен планаш кхоачашъейтац.

Идейно-кхетама балха хьакъехьа предприятейи организацейи кулгалхошта бехктокхаме дехкар тӀадожалу КПСС обкома X пленума решенеша. Бакъда из дехкар кхоачашдеш къахьегамхоштa хьалхашка къамаьлаш дац цхьаболча кулгалхоша. Из дуцаш чӀоагӀа къамаьл хилар дукха за йовцаш хиннача парте райкома пленуме.

Идейно-кхетама балха декхараш комплексни кхоачашдара йоккха программа оттаяьй партийни организацешта хьалхашка КПСС ЦК «Белоруссе партийни организаце идеологически кадраш хьахаржарен царна кхетам баларен хьакъехьа беча балхах» болча сопамо. Цудухьа идеологически учрежденей болх тоабара дукха хӀама де лаьдаш я парте райком, районе юххьанцара партийни организацеш. Цу балха юкъе хьаьаре дакъа лаца декхарийла ба берригa идеологически болхлой, партийни, советски, боахама органий кулгалхой.

Ю. АРАПИЕВ,

КПСС Назрановски райкома пропагандан агитацен отдела заведующий.

Киргизски ССР—50 шу

ФРУНЗЕ—ТАХАН

Фрунзе — Советски Киргизе столица. Белларча тахьаша хьуладь город-беш хозлуш латт нах чубахача керахча адамашца, театрашца, тикашца, школашца, библиотекашца, институташца.

СУРТА ТӀА: Советски майда.

В. Морозов, В. Садчиков сурт.

ТАСС фотохроника.

11 БЕТТА ПЛАН КХОАЧАШЪЯЬЙ

Сийлахь-йоккхача Октябрьски [illegible] Карабулакски химически реагентий завода белхоша дика къахьегама соцгӀат кийчдаьд цу дезача денна. Товараш продукци арахецарех из маьхала эккхарех цхьайтта бетта план 24 октябре кхоачашъяьй цар. Пачхьалкхен планагӀа лаьрхӀачул соцгӀа арахийтай 118 тонн химически реагенташ.

Укх шера кхоалагӀча квартале даьхача толамий итогаш йича Еррасоюзни социалистически яхье хьалхара моттиг а хьожаеш, цунна елар СССР нехидаьтта промышленноста Министерстваи профсоюза ЦК-и карара кара тела ЦӀе байракхи хьалхара охчаи премии.

И. КОСИВЧЕНКО,

тха штате йоаца корр.

ВОЛОГОДСКИ ОБЛАСТЬ

ВОЛОГОДСКИ ОБЛАСТЬ. Дунен йоккхьа соцгӀа кхерана мехкашта эа Череповецки СССР 50 шере цӀерагӀча Ленина орденa металлургически завода болат, прокат, чой, коксохимически производства химически продукци.

Цу предприяте шерра цхьа хьабийллаб керда, прогрессивни мел долчоа. Цул пехашка мехка итташ йолча проектии Ӏилма - тохкамех организацеша чакхйоах шоай разработкаш. Завода изобретателаши рационализаторашеи а иштта дукха ду производство дегахьакха тоара.

Шерра социалистически яхь а йоарждаь пятилетки тӀаьхьа декхараш толамца кхоачаденн ба череповецкиг металлургаш. Иштта, кхоначa электросталеплавильни цеха коллективо планал соцгӀа 83 эзар тонн болат доаладаьд ахаь шерен ах шерех, хӀаьта хьалха латтача домении цехо укх шера планал соцгӀа 200 тонн соцгӀа чоп дений.

СУРТА ТӀА: электросталеплавильни цехе.

А. ПОЛЯКОВА сурт.

ТАСС фотохроника.

ГӀИШЛОНХО

ХӀара Ӏуйрийца, специалька тӀа а яйхе, ше къахьегача участке балха дӀаводаш бӀаргагӀо йиш я лакхарча дегӀара, хиннa нийсвенна саг. Из ва Нохч-ГӀалгӀай гӀишлоштъеча управлене барахӀагӀча гӀишлонмонтажни управлене комплексни бригада бригадир Флигель Александр Филиппович.

Цо кулгалдеш йола, дукхахача къамий нахах латта бригада управлене дикагӀчарех цаӀ лоархӀаш я. Тайп-тайпара балхаш да бригада членаша кхоачашдераш: кирпичк йоттар, кийнаш тохар, штукатурка яр. Шоай декхараш дика кхоачашдеш, плана массаза тӀехьхоачашъеш хьабоагӀа уж.

— ДукхагӀча дахьье бригада толамаш хьахул бригадира ший коллектива болх кхетамца вӀаштӀехьбаккхар, болхлошта эшар цунна дар бахьан долаш.

Боккха теркам бу новкъоста Флигела гӀишлон материалий кхомбара, балха ха эзхьа ца йоттара. Массаза тӀехьожам доаттабу цо цу гӀулакха. Вешта аьлча, шийг дерригa вахар, хала бале а, сийдолча гӀишлонхочун балла хетадаьд Александр Филипповича.

ЗӀамига волча хана езденна цунна гӀишлошъечун профессе. Вахаро ваьккхав из цу наькъа тӀа.

«...Сийлахь-боккха Даьхенан тӀом латта бирса 1942 шу дар из. Цу хана Александр Филиппович ший дезалца Молдаве вахар. Немецки гӀаьрахошта дӀалувцача даьттан тӀара дӀаяха бийзар советски наьха. Иштта шоаш баьха моттиг а цӀа а дита шиъара дӀабаха бийзар ФлигергӀар а. ЗӀамига кӀаьнк вар цу хана Александр.

ТӀемо ший дезалах къоастаяь Александр цхьа висанзар, Городе Уральске берий цӀагӀа нийсвелар из.

«Советски нахага халой новлал лайта тӀом чакхбаьлар. Ший дезал хьалехар Александра, Нохч-ГӀалгӀайче бахаш хиннабар уж. Бакъда, царца бицар цун дан воцeн. Турпала байнабар уж Даьхе бахьан долаш гӀаьрахошца латташ.

1947 шера Грознерча фабрично-заводской хьесам луча школе деша вода Александр. Из толамца чакхйоаккх. ХӀаьта 1950 шера хӀанз ше къахьегача управлене штукатурлаца балла вахар иллайтта шу даьнна вӀанзаг.

— Атта дацар хьалхарча хана ,— йоах Александр Филипповича, — сайна вӀалла дагайоацача профессех болх бе могарга аьлла хетацар сона. — Бакъда, къахьегам безаш, товзал карарзае новкъостал дир сона йоккха ене а дика опыт Ӏовьача коллектива. Из яр сох гӀишлонхо ваьр. Тахан саина дагадоагӀа цу хана бригадира сайга аьнна дешаш. «Саша, — аьлар цо са белаж тӀа кулг а дилла, — атта цхьа бац Ӏа хержар. Нагахь сайна раьза я дийна укказа хьо балха венавале хьох бокъонца вола гӀишлонхо хургва. Бокъонна болча гӀишлонхой сий ду наха, хӀаьта хьо раьза веце, хьай дего хьоабалбаь болх лаха беза Ӏа...».

Уж дешаш къонача товзанчоа дег чу дийшар. Шийга вас яхаш сайна хьатӀанйцар уж Александра. Шийна мел хала хиларах тӀехьашка ца воалаш карарзайора цо штукатура говзал. Ца ховр дӀахоаттар кхычарга. ХӀаьта бригада членаш массаза кийча хулар эӀамсага новкъостал де.

Иштта дӀадахар ши шу. Цу хана хьетӀаьттар Советски Эскаре гӀулакх де ваха веза из а.

Эскаре гӀулакх деш а, къахьегамо сайна, ше дикача оагӀорахьара хьахьенхар Александра. Цигара цӀавеча юха а цу бригаде балха воагӀа из.

— Кхычахьа балха гӀоргва аьнна вӀалла дага а дацар сона, — йоах Флигела, — чӀоагӀа гарга бар бригадера болхлой, царна яр еррига уйлаш, са вахар, хӀанз аьлча уж бар сона къахьегама вахар довзийтар, шоай дега йӀовхал хьаенилаш. Цу хана дезз къаьстанац со коллективах, массаза цунца хила лаьрхӀад аз.

Иштта цахадеш цу коллективе Флигель Александр Филипповича болх бу тхьаь дагь шу де, хӀаьта бригадана из керте латта — бархйтта шу. Цу шерашка дукха хувцийнаш хиннад управлене, цо дуагӀадеча бригаде. Хувцамаш хиннад цун вахаре а. Лакхьенай Александр Филипповича говзал, кхетам, из хӀанз бокъонца вола гӀишлонхо ва. Из керта латтача коллективо дукха цӀенош, промышленни объекташ хьалъяьй цу шерашка. ХӀаьта уж хоза, наьха безам тӀагӀоргболаш хилийтара дукха къахьийгад бригадира а бригада членаша а. ЦӀенкха машар динкабац цу хьинер долча къахьегамхочун брак ерашца, дисциплина телхаерашца, коллектива сий ца дерашца. Иштта а цун оамал, иштта вовз из массанена а.

Флигела кулгалдеш йолча бригада коллектив хӀанз Грозне В. И. Ленина цӀерагӀча уникально нийсхо вӀашӀардаьцӀа хьаддечи дакъа доацаш я. Вай республике цу тайпара кху доаца, экспериментальни цӀа да из. Цига а дукха къахьег Александр Филипповича керте латтача коллективо. Цо дош деннад 26-ча декабре укх къоастамбеча шера план кхоачашъе аьнна. ХӀаьта бригада гӀишлоштъерий дешах теша мегаргва, хӀана аьлча цар оамад а хинна дӀаэттад лаьрхӀар чакхдаккхар.

— Тха болх ихи я дикагӀа дӀагӀоргбар, нагахь сайна тхона новкъарле йолаш дола кхоачамбоацараш ийс ца доре, — яхаш дуцц Александр Филипповича, — цкъаза нийслу тхона эшаш йола гӀишлон материал, къаьстта раствор ханяко яххача тайпара хьа ца ихьаш. Цу гӀулакхо дукха нах бола ха йоаю тха.

Бригадерча къорача болхлошта ший опыт безамца дӀалу Флигела. Цун хьехамца дукха дика говзанчий хьалхийнаб укказа. ХӀаьта уж управлене гӀолья дика бовзаш бола нах ба. Масала штукатураш Мадаев Алексей Янкова Валентина шоай цӀераш дӀахьайийта ба тӀехника говзанчий хиларах тарра. Управлене дӀахьоча конкурсе укх тӀехьарча шиъ шера вӀаштта «Професси дикагӀвар» яха цӀераш яьхай цар. Дехкил ду бригадира ший учениках, коллективах. ХӀаьта цунах доккхал деш а коллектив а. Массаза балхах дог лазаш, болхлошна Ӏимерза, дика новкъост а кулгалхо а ва хиларах да ел. Массено сий деш а лоархӀаш а саг ва Флигель.

Коммунист хиларах тарра, ший бехке декхараш сайна дог-цӀена кхоачашду Александр Филипповича общественни гӀулакхаш а, Партбюро член ва из.

Иштта ва сийдола гӀишлонхо коммунист Флигель Александр Филиппович. Даьхено боагӀаш мах баьб цун къахьегама. Из белгалваьккхав доккхача пачхьалкхен соцгӀаца — Ленина ордена. Цун накъха тӀа иштта лел ленински юбилейни медаль, «1973 шера социалистически яхье котпьанвар» яха значок.

ХӀанз, берригa советски нах Октябра хьалхарча къахьегама вахте а этта шоай ижаи хьинаре ца кходен беш беш боаххача дешаца, къаьстта хьинар айденна къахьег Флигель Александр Филипповича а цо кулгалдеча бригада членаша а.

Р. ЦОЛОЕВ.

Партийни болхлой семинар

Шин дийнахьа, укх шера 1—2 ноябре, КПСС областной комитете парте горкомий райкомий хьалхарча секретарий, обкома отделий заведующей семинар хилар.

Семинар хьайийллар КПСС обкома хьалхарча секретара С. С. Априткина. «Боахама партийни кулгалдара ленински принципаш методехи» доклад йир цо.

«ХӀанзарча этапе юртбоахама производствана специализаци интенсификаци яра проблемаш» яха доклад йир КПСС обкома шоллагӀча секретара М. Ш. Баматгиреева, «ХӀанзарча хьалашкарча идеологически балха актуальни проблемаш» яхе доклад — КПСС обкома секретара М. О. Бузуртанова.

Семинара доакъашхоша ладийгӀар дунен халкъашта юкъерча хьалах КПСС ЦК лектора В. П. Китаева йийшачеи «Дунен арене идеологически къовсам лоаттабари советски нах политически фе хилара» яхача темах Нохч-ГӀалгӀай АССР Министрий Советерча пачхьалкхен кхерамзлен комитета председатела заместитела Н. И. Храмова йийшачен лекцешка.

Семинара доакъашхоша — парте Сунженски райкома хьалхарча секретара Г. Г. Самарске, парте Малгобекски горкома хьалхарча секретара П. Г. Кащеева, парте Шелковской райкома хьалхарча секретара В. Г. Табацкове, парте Грозненски горкома хьалхарча секретара Н. Я. Правенье, парте Гудермесски горкома хьалхарча секретара А. А. Чайкина, парте Ачхой-Мартановски райкома хьалхарча секретара А. И. Воронкина балха опыт дӀа-хьа яьцар, производства эффективность лакхьяра тӀехьа партийни комитеташа къовсам миитта чӀоагӀбу, организационно-массови балха формаш эргабоахаи тоабрахи кадраша беча балхах дийцар.

Семинара цхьаццa йолча заместителашка миитта дагӀа лоацаш хилар республика партийни, советски, профсоюзни комсомольски бехктокхамо болхлой, министерствай, ведомствай кулгалхой.

Семинара балха итогаш йир КПСС обкома секретаро М. А. Дорохова.

КПСС-и СОЦИАЛИСТИЧЕСКИ ДЕМОКРАТИ ДЕГӀАЯРИ

ХӀАРА парти доал деш а йолаш дӀаэттача хана цун классови юкъ къаьгга хьагучайоал демократецарча цун гӀулакхашкара, цо хьаеча Ӏаьдала органий маӀаигара, пачхьалкхен управлене методашкара, къахьегамхой общественни организацешта кхоачалеча даькъагара, граждании бокъонаши парсӀатонаши практически Ӏалашдераш. Шийшвая хоадамболлаш дир да цо хьаллоаттадераш хьан хьашташ да а хьаман рузкъа хьай бе доалл а, производства средствай доалахье хьанга, реальни политически Ӏаьдал хьан бе доалл хар.

Вай мехка халкъа Ӏаьдалцара КПСС гӀулакхаш гуш да цун ерригa формаш — пачхьалкхен яраш санна, иштта общественни яраш а — дегӀабоалаяраи чӀоагӀъяраи цо тӀагӀертта хьегача кьих.

Социалистически демократи дегӀайоалаярен болхлой, акархой, интеллигенци общественни пачхьалкхен доал дӀара юкъеоарен лоархӀамеча ластамех цаӀ ба. Коммунистически партега шийга гӀолла уж хьинарега политически общественни вахара юкъе боалабар. Цунна юкъе миллионаш болча къахьегамхоша политически кхетам эзара школа йоакх, тӀехьагӀа пачхьалкхен, боахама, общественни сферашка цар беча балха юххьанцара юкъара база а хила дӀаотташ йола кулгалдара лерам методаш Ӏомаю.

Тахан кулгалдеча партийни организацешта юкъе ба йиъ миллион гаргга, е парте ерригача составах диъягӀа дакъа а хӀана бац аьнна бола коммунисташ. Цунийн дьъана дерригача довкъошта дукхах юкъебалийтаб коммунисташ — болхлойи колхозхой. Союзни республикашкай компартей ЦК-ий, парте крайкомий, обкомий состава юкъера цар дакъа партийни комитетий берригача членех 30 процент хила мегаь да; парте окружкомий, горкомий, райкомий составе — 40 процент, партийни комитеташкеи юххьанцарча партийни организацей бюрошкеи — ахаш. Ерригача, дохера аьнна лакхе кхаччалца йолча кулгалдеча партийни органашка виттал дукха уж хилар, шоай къахьегама коллективаша цар хӀара деша ваьха буйзай лоаттабар — дерригача партийни гӀулакхий кӀоарга демократически маӀан хилар.

Партийни демократе принципаш кхоачаш а еш, ерригача общественна демократизма образец я, общественни отношенеи эгара толашагӀа йолча органиэзаце хьокхам ба КПСС. Цо ший низаш тӀадерзаду общественна вахаре профсоюзий, комсомольски, кхыча общественни организацей лоархӀам дӀахо лакхбара, социалистически демократизма законодательни база чӀоагӀъяра, дукха къахьегамхой юкъеота гӀерт вз пачхьалкхенней общественней доал дара.

Ераш я СССР-е пачхьалкхенней общественней доал деча органий состава дукхалах йола цхьайола даннеш: 2,2 миллион гражданаш Советий депутаташ ба, мехкарча Ӏаьдала моттигерча органашкара йолаенна лакхерча органга — СССР Лакхехьарча Советага кхаччалца. Цун депутаташта юкъе — 32,8 процент болхлой, 17,9 процент ахархой. 11,5 миллион саг ва профсоюзни органашта юкъе, 6 миллион — комсомольски органий составе. Царна дӀатӀатоха беза къахьегача коллективашка массаза болх беча производственни совещанеи 6,1 миллион член, халкъа тӀахьожама органашкара 9 миллион саг. ВӀалла вьттехьа а берригаш бац уж а. Кхьметтел цу нахах цхьадола дакъа цхьан хана массехк пачхьалкхенни общественний органашка болх беш хилар теркалдича, уж хул берригача советски нахах 50 миллион совгӀа, е мехкарча берригача болх беча нахах хӀара шоллагӀчо юкъарчал доаш дакъа лоаш пачхьалкхенни общественни гӀулакхашта доал деча.

КПСС-о леррагӀа кхоачашъю Советаш йизза йола Ӏаьдала дай хилара ленински идея, экономикеи культуреи дегӀакхуилара, халкъа хьал-торо лакхьяра воздействи ергйола, бахача наха культурно-бытовой гӀулакхаш дикагӀа дергйола, социалистически правопорядок чӀоагӀъергйола гӀулакх ду. Дукха ха йоаццаш Советий депутатий Статуса хьакъехьа тӀайийцача закона дикка шерьюи цар полномочеш. Цу цхьан хана парте йовхо ю Советий гӀулакхаш хадданза пальха тӀахьожам болаш хилара. Исполнительни органаша Советаштa хьалхашкеи депутаташа хархархошта хьалхашкеи отчет телар, цу отчеташка лаьцагӀа чеш уж ювпачеи итташ миллионаш болча граждалашна хӀара шера дакъа лацар — Советий гӀулакхаш бокъонца демократически маӀан долаш хилийтара парте хьегача кьих хьахилна гуччахьара хӀамаш.

Коммунизм хьалъеча, мехка политически вахаре лоархӀам лакхлу профсоюзаша комсомола санна йолча массой общественни организацей а. Шоашта еннача бокъонех бизза пайда а эцаш, цар тӀа-тӀа хьинарегӀа дакъа лоац производствана доал деча, къахьегамхошта кхетам луча, реальни влияни ю советски наьха культура лакхъеча, къахьегама хьалаш, быт, салоӀалга тоадеча.

Социалистически демократизма торонех биззагӀа пайда эцара аьттув болхкаш ба парте функцеши кхыча органий функцешца къаьст-къаьста лоацара тӀаберзабаь КПСС принципальни никъ а. Социализма хьалашка Коммунистически парте, пачхьалкхено, общественни организацеша дерхӀар цаӀ да — коммунизм хьалъеча. Цхьабакъда социализма политически системе цу институтех хӀарансна къаьстта ший дакъа хоададаь, хӀаране ший я цар социальни маӀанеи цар чакхдоахача гӀулакхаша чулоацача общественни хьаштий шоай тайпарча хьалашкеи хьежжа йола шо-шоай функцеш. Партийни, пачхьалкхен, общественни органий функцеш вӀашагӀъэяр уж але а е кхыяле а йола общественно-политически институташ моллагӀча тайпара оттаь а вӀаши духьала оттаяр а санна бокъо йоацар а лоархӀаш. Коммунистически парте из декхар кхоачашду хӀара партийни, пачхьалкхен, общественни организаце лоархӀами цуоашта тӀадехка декхараш кхоачашдара хьалхара бехктокхами лаххбара наькъашца.

Викалех латтача пачхьалкхен органашцара, пачхьалкхена доал деча органашцара, общественни организацешцара КПСС юкъмоттиг административни маӀан долаш а йолаш Коммунистически парте социально-политически овлангарен общественно-политически строй хиларах тарра социализма чулоацама шийна чурен хьадоагӀа демократически маӀан долаш я. Иштта оттаяьй из советски Конституце, КПСС Программои Уставои.

КПСС-о кхоачашдер адамий баьчча, коллективни политически кулгалхочун, общественни вахара организатора дакъа да. Пачхьалкхени общественни органашта хьалха дӀауттац парти. Цо кийча а ю, халкъа мога а ю ший политика, лоархӀамегӀара общественни проблемаш Ӏилман ларда тӀа къестаяра решенеш. ХӀаьта уж чакхйоаха политически организатор а хиннa латт из.

Масала, леррагӀа чакхдоах парте программни лозунг: «Долла хӀама сага духьа, сага ираза духьа». ИйслагӀча пятилетка ах шера план укх шера ерригача министерствашеи союзни республикашеи кхоачашъяьй. ПланагӀа лаьрхӀачул дукхагӀа арахец продукца — дӀададахача шера цу ханаца нийсйича, лаьрхӀача 6,8 процента меттел 8,3 процент хилар из. Пятилетка ялхха кхаь шера 31 миллион сага, е хӀара кхоалагӀволча болхлочун гӀулакхерча сагеи алапеш тӀакхийтад; колхозхой къахьегамах тела алапе 25 процент дукхагӀа хинна. Бахача наьха хӀара сага сих лоархӀаш общественни фондашкара тела ахчаши аьготаши — 1969 шера хиннача 248 соматара 1973 шера 310 сомага кхоачаш лекхъеннай.

КПСС влияни цун цун авторитети сенах латт аьлча, из латт, цо социалистически общества ерригача классий, деригача советски халкъа овлангара хьашташ къоастам болашагӀеи леррагӀеи хьаллоаттадеш хиларах, ший политически никъ кийчбечеи чакхбоахачеи хана цо уж нийса теркалдендаь. КӀезига лоархӀам болаш дац, общественни прогресс политически гӀулакхаш чӀоагӀа долча хьалашка хулаш ерригача классийи халкъа доакъой, СССР дерригача къамийи народностийи вӀахха барти цхьоагӀон хиларах ког гӀортола еш хилар а, хӀаьта цу гӀулакхаша Ӏалашъю берригача советски наьха политически творчески хьинар цхьаккха тайпа духьале йоацаш дегӀаяхара эша шерра тороаш.

Ший партийни организацешкеи группашкеи гӀолла, масса тайпарча пачхьалкхен органашкеи общественни организацешкеи гӀолла царна хадданза влияни ю КПСС социализма идейни принципийн хьесапаца, коммунистически общество хьалъяра парте чакхйоахача политика хьесапаца. Из метод леррагӀа лелаш я партийни кулгал мел долча моттигашка. Советийни общественни организацейи гӀулакхашта «чухьара» цу тайпара воздействи яра тороаш дукха а йоккхагӀа хиннай парте состав дукхалла оядалар. юххьанцарча партийни организацей сеть дика шерьяр, партийни балха боарам лакхбар баьнна долаш, наха юкъера парте влияни авторитети дӀахо лакхъелар бахьан долаш. Цхьа бахьан доашш дин къахьегамхоша Советий состава юкъе цхьа миллион гаргга коммунист хаьржар, кулгалдеча профсоюзни органашка — кхо миллион пхи бӀаь эзар, Комсомоле болх беш ва парте 800 эзар гаргга член. Цо къаьгга тешал ду дукха адамаш Коммунистически партеи цун политикаи тешаш хилара.

Пачхьалкхени общественнийи организацешка балха болча коммунисташта хьалхашка парте декхар оттаду — шоай функцеш чакхйоахача царга хьинаре дакъа лаийта, цар балха хьинар айде пачхьалкхен общественни вахара ерригача сферашка тешабарцеи шоашкара хьокхам гойтарцеи партийни никъ чакхбоахалта Ӏалашде. Шоай членашкара доагӀар дизза хьа е дехаш, балхах лаьца еча цар отчеташка ла а дуегӀаш, партийни организацеша цунца цхьаин хьехам баларцеи гӀулакх дарцеи новкъостал ду царна.

Социалистически общественни юкъмоттигашеи царга хьежжа йолча социализма политически системои, хӀаьти латта Коммунистически парте ший идеологически ориентаце а организационни структуро а, цо пайда эцача балха методашта Ӏалашду КПСС-о кулгалдеш чакхдоахача гӀулакхашта демократи гот ца ярали цуна новкъарле ца ярала соцгӀа, из дегӀаяра эгара выттуви тешами болашагӀа гарантеш вӀаштӀехьйоахаш дола хьал.

Федор ФЕДОРОВ.

(АПН).

ТIЕХЬАБУСАРАШ ХИЛА ЙИШ ЯЦ

ХЬАЙБАЙ ПРОДУКТАШ-ДУКХАГIА

ХIара декна шерагIа ярж Октябра хьалхара яхь. Октябра цIейга дагь КПСС ЦК ТIаьхьенаш чIоагIа раьэа хинна хьал а лаьца. юртбоахама шу тар ма лу толамегIа чакхдаккха гIерт юрташкара къахьегамхой. Хьалхалаттача звенош, бригадаш, колхозаш, совхозаш рапорташ тел пятилетка къоастамбеча шера тIалейца деккараш шоаш хIанзале а кхоачашдаь хилара, кхашкарек фермашкарев йоаха продукташ кийчъяра пхе шера план хапал хьалха кхоачашъярах.

Цхьабакъда цу тайпара хьал вIалла оьттехьа а дац деррига боахамашка. Халахете а, хIакъ а кIезига иш декхараш меттел, халхьбоахема план а кхоачаш ца еш йисар кхерам болаш йола колхозаши совхозаши.

ТIехьайсаранта юкъе я «Путь к коммунизму» яха йокхха сунженски колхоз. Ийс бетта мехка дIа ца луш йисай 4060 центнер шура, 98 эзар фуъ, 389 центнер тха!

Фуд хиниар?

Хьаэцергъя вай наурски шин колхоз — «Красное знамя» «Россия». Укхаза къахьегаш ба опыт йола хьайбаш лелалераш, цхьабакъда цар хьоикамаш бебе да. «Красное знамя» яхача колхозо ийс бетта планал соагIа паччахьалкхенга дехкад 225 центнер дулх, 490 центнер шура, 63 центнер тха. ХIаьта «Россия» яхача колхозо, кхыча тайпара, хьа-ца луш Iалаьмате дукха продукци йетай — 840 центнер соагIа дулх, 1178 центнер шура, 134 центнер тха.

Наьсарерча шин боахама хьоикамаш вIаши шийдергаа вай. «Октябра 40 шу» яхача совхоза хьайбаш лeладераше тIакйца социалистически декхараш кхоачаш а дец, ийс бетта планаа соагIа заготовительни пункте дIадахьейтай 870 центнер шура. ХIаьта «Назрановский» совхоза шурий-товарни фермаша дIа ца луш йисай 1510 центнер шура.

Ужжамо масалаш дзаладе йиш я кхыча районашкара а.

Кхоачам болаш бехктохкаш бац оттаяь заданеш тешаме кхоачашъяра хьалхара. Кхы миштa кхетаде дезаш да, экономически чIоагIа боахаме — «Первое мая» яха колхоз дулх, шура, фуаш кийчдара гIулакха тIехьайнсар? Цу тIа а, шурийна кхоачам ца еш йиса план ерригa а 0,3 процент мара а яц. ТIаьккха кхоачашъе йиш йолаш яцар задание!

Из цу тайпара гIулакх аьхха ше цаI хилна Iац. Ленина цIерагIча шелковской колхозе шурен тхаи кийчдара ийс бетта план 99,91 процент кхоачашъйаь. План кхоачашъяра кхы тIа а дIалла езаш хиннар, 300 килограмм мара хиннац. ХIаьте из дукха а дукхагIа дIалла торонеш шортта болаш хиннай!

Иштта цхьадолча кхыча боахамашка а продукце къаьсткъаьстача тайпашта план кхоачашъе дукаш хиннар процентах цхьа доакъош мара дац. Техар фуд аьлча, цу колхозашкен совхозашкен паччахьалкхенга дулх, шура, фуаш, тха доккхара учет эаьгIьаланйай, заданеши декхарашa кхоачашдара лелама лертIа тIахьожам лоаттабелга вIаштIехьдаьккхадац.

Долла хIама де дезa тIехьаюсача хьайбаш лелалеча фермашка порядок оттаяра, хьалхалаттарашта уж тIехьакхеяра

ХЬАЙБАЙ ПРОДУКТАЙ ЦХЬАДОЛА ТАЙПАШ ПАЧЧАХЬАЛККЕНГА ДОХКАРА ИЙС БЕТТА ПЛАН КХОАЧАШ ЦА ЯЬ КОЛХОЗАШИ СОВХОЗАШИ

(кхоачашъяра процент)

Боахамий цIерах	Дулх.	Шура.	Фуаш.	Тха.	Колхозий председателий совхозий директорий	Парторгани-заций секретарий
КОЛХОЗАШ						
Веденски район						
Ленина цIерагIа	—	—	—	28	Баширов З. Я.	Батаев Ф. М.
Орджоникидзе цIерагIа	91	40	—	—	Хусаинов А. Х.	Сулейманов С. Д.
XXII партсъезда цIерагIа	61	68	—	69	Есамбулатов У. М.	Малаев С. А.
Кирова цIерагIа	92	—	—	53	Мусаев З. А.	Зубайраев М. Г.
Грозненски район						
Ленина цIерагIа	82	93	—	—	Лютиков М. Ф.	Петренко Ю. М.
«Первое мая»	73	99,7	53	—	Выючный В. С.	Заречный Н. В.
«Советская Россия»	—	—	—	60	Абдусаламов Ш. А.	Шуанов Ш. Б.
Гудермесски район						
«Кавказ»	77	—	—	—	Шидаев А. С.	Мусхаджиев Н. А.
«Дружба»	74	—	—	—	Висханов М. М.	Дасаев В.
Малгобекски район						
«Кавказ»	77	—	—	93	Бусев П. А.	Коков А. Я.
Наурски район						
«Россия»	78	88	—	92	Пономарев С. Н.	Андросов Е. Т.
Ленина цIерагIа	—	—	—	81	Рустамов Р. М.	Махаров В. Л.
Кожай-Юртовски район						
Кирова цIерагIа	83	—	—	—	Хидразов И.	Дудаев И. М.
«Путь к коммунизму»	96	—	—	—	Витаев Х. А.	Турпаев Ш.
Советски район						
XX партсъезда цIерагIа	—	—	—	41	Бахаев С.	Уаунв Э.
Кирова цIерагIа	—	—	—	31	Мусаев В. А.	Джамалдинов З.
Орджоникидзе цIерагIа	—	—	—	76	Ахматов Ш.	Мурадов Д.
Сунженски район						
«Победа»	—	94	—	84	Лихолитов Р. Г.	Коваленко А. Л.
Шеча Эскара цIерагIа	—	96	—	—	Ясинецкая Л. П.	Железнова Е. А.
XX партсъезда цIерагIа	—	87	—	—	Кириллов А. Н.	Стоякин Е. Ф.
Ленина цIерагIа	66	89	—	—	Моосаев М. А.	Сапаиев Ш. Х.
«Красный октябрь»	51	96	—	—	Исаев М. Д.	Амриев Б. Д.
Кирова цIерагIа	—	88	81	—	Ширяев Н. Н.	Фаргиев Ш. М.
«Путь к коммунизму»	—	83	95	47	Нечаев В. В.	Ибрагимов Ж. А.
«Восход»	42	85	—	—	Ферзаули С. Д.	Эльмурзаев Н. Э.
«Заветы Ильича»	53	99	—	—	Битиев И. А.	Белхароев М. М.
XIX партсъезда цIерагIа	—	87	—	94	Камыш В. Я.	Орин Н. П.
Орджоникидзе цIерагIа	51	76	—	—	Оздоев А. Ю.	Дзейтов М. А.
Шалински район						
Куйбышева цIерагIа	99	—	—	—	Баташев Х. Г.	Айдамиров М.
Шелковской район						
«Путь к коммунизму»	—	92	—	95	Травин Н. П.	зам. Кочетков М. И.
«Красный пахарь»	99,0	88,0	—	—	Пототин Д. В.	Костюков В. Г.
Менжинского цIерагIа	—	99,9	—	99,0	Платкин А. Н.	Ваграгов М. Х.
Ленина цIерагIа	83	—	—	89	Чубенко П. С.	Шкурат Т. И.
«Коминтерн»	—	—	—	98	Деревянко А. К.	Юшков Н. А.
«Червленский»	73	—	—	93	Беляков А. М.	Фельзен Б. Г.
СОВХОЗАШ						
«Самашкинский»	—	—	—	86	Гезуев Р. А.	Ажмаиков В.
«Загорский»	99	97	—	—	Музаев Я. М.	Дураев А. А.
«Ермоловский»	89	—	—	—	Хурпаев С. А.	Бакалдин М. Л.
Староюртовски птицефабрика	65	—	84	—	Абуев Р. А.	Юнеева О. А.
«Горячеисточненский»	—	87	—	—	Жуков Г. Г.	Дарбенева И. В.
«Овощемолочный № 2»	—	99	—	—	Баранов А. Н.	Ахмадов А. В.
«Грозненский молочный»	—	—	—	84	Херламов С. П.	Шолуха М. И.
«Восточный»	—	99	—	—	Терзеиев Т. С.	Гузуев Х.
«Ингушский»	84	—	—	96	Гетагажев А-Г. О.	Степанов Н. А.
«Надтеречный»	—	93	—	—	Бухаднев С. А.	Муртаев А. М.
«Знаменский»	—	93	—	—	Батукаев А. Э.	Сайнов Т. Ю.
«Озерный»	—	86	—	—	Гилазов Х. Х.	Курбанов М.
«Братский»	—	60	—	—	Дашкиев А. Х.	Льянов М. Х.
«Назрановский»	67	87	—	91	Албогачиев Х. М.	Утилин Д. К.
«Экажевский»	71	84	—	—	Хасиев С. С.	Ясиновский В. И.
Ленина цIерагIа	—	93	—	—	Шундуваев А. А.	Винокуров Н. Г.
«Терский»	—	—	—	81	Пожидаев В. П.	Сундуков А. Н.
«Горец»	81	—	—	—	Мусаев А. Г.	Никаев В-А. М.
«Предгорный»	96	—	—	—	Мулигов Ч. З.	Юсупов Я. Ш.
«Джалка»	—	97	66	—	Садулаев У.-А. А.	Альдиев М. С.
«Искра»	—	49	—	—	Бакашев Х. С.	Васаев Е. Э.

ГIРУЗИНСКИ ССР. Тушете лоамашке, форме тIера тхьа 2000 эзар метр соагIа лакха кдача альпийски арешашка хьаяьй Ахметски района Алванейи совхоза шин ферма. Цига хьаьнаш баьцагIа дажаш да битхъе хьоаса бола тха доккха, уйн, хьачи тушински пороках дола 38 эзар жа. Мей бетте декз ноябрга кхаччалца 290 жа Iу ва укхаза захал. «Докхача лаьттанара» бурзам аьхха вертолеташ лоаттабу. Цар хьатIакхухь мел йиш кхаче, медикаменташ, почта, шгара цIакхуть тха, нахча.

Укх шера аьхкий жа Iулашта тIаккхийттай тхьо эзар соагIа Iаьхар, паччахьалкхенга ехкай пламал тIех 30 тони тушински нахча, бIаьш детнеараш тха.

СУРТА ТIА: жа Iулаш хIадига керде каькъаш лохаш ба.

ТАСС фотохроника.

ТIАДОАГIАЧА ШЕРА ЧОТАХ

Пятилетка дикъагIча, къоастамбеча шера октябрь бетта план хавал хьалха 18 октябре кхоачашъярах кхаь хилар Старогрозненски бурув тохара балхий управление бурувдеттарашта.

Октябрь бетта ерригача управление тоха дезаш хиннар 2370 метр бурув дар, хIаьта Ковалев Кирилла кулгаллеча бригада техар 730 метр бурув.

Бурув сихха тохарах, химреагенташта, электроэнергена кхомбарах, буровой остех, кхийолча оатхалех бизза пайда эцарах октябрь бетта цу бригадо 7,6 эзар сом кходаьд. Ерригa управлени хьаийшача укх бетта 49 эзар сома паччахьалкхен рузкъа кходаьд.

Укх шера сентябрь бетта кхоачашйир бурувдеттараши пятилетка дикъагIча шера план. Кхаь шерак ийс беттая 144202 метр бурув техар. Из планагIа тоха дезаш хиначул 172 метр соагIа да.

Управлене ерригача 16 буровой бригадаех 8 бригада данал хьалха кхоачашъяьй пятилетка диъ шера план. Царех я Каменный Василий Ивановича кулгалу «Минеральная-6» яхача скважина бурув тохаш йола бригада. ПланагIа 9225 метр тоха дезача кхаь шерен ийс беттая 10102 метр бурув техар цу коллективо.

1975 шера чотах хьалхеташ я буровой начальникаша Черненко Виктора, Шулякин Ивана, Швецов Владимира кулгалдеш йола бригадаш.

Шоай диъ шера план кхоачашъяьй управлене вышкашъераша а. Каслев Василий Митрофановича кулгалдеча вышкомонтажни цеха коллективо 32 буровой установка хьахьаьй.

Т. АЛЕКСЕЕВ.

«Хьадаь дийхк»—долаш дари хургда аьнна хетари

ЧIоагIа хиннача отравленех пациенташ кIалхарбала, хала уназой операцеш яра хиIябе. Дийхка лазараш долча наха новкъостал де вIаштIехьдоал Н. И. Пирогова цIерагIча 2-ча Московски паччахьалкхен медицински института лорашеи инженерашеи хьаьйча аппарата новкъостала.

ХIана укх сахьата из хьайича дийхка тера мара дац—беила порошок чуетта хьаийбаш дуккхача шодкагашта юкъе йоаххеи органическа кхаьга чакхса доатIа йиъ колхина. Ше санна йолчоа — инженераша керла дагаехача тамаша, терхам тIаоаш йолча АИК-а (искусственния хьесле цIий доладолийтача аппарата) залла — кара хьаьь чоалхоне оатхал хет цунах. «Деш хIама доацаш» латтача хана хет. Цхьабакъда доладелча, шодигашка гIолла дIахьед цIий. Итт минут, тхъаь итт минут, сахьат.

Пациентка — моро-IажагIча бесса ютьмараш, IажагIденна бIаргаш а долаш йола шовитхьа шу лаьпна кхаллаг — пате юха чу а еца, дукхача кIирашка наб ца еш лийнчул чIехьагIа духьешха сатайнна тхьайсар — дийнахьа а бус а цуй салуаш кIомлуш хиина цIона кIезиг-кIезига дуаш юхадика доладешиад...

Керанча методах бола пайда шоай дегIо хьахьекха пациенташ хIанэ а йуйна бац — вIалла дукха за иц из юкъевоалаяь. Цхьабакъда тохкамаш даь чакидаьнад хьила дац из, дукхагIча даькъе «гомеостаза йорроже аппаратга» бодеча наькъагIа йеттув болаш дIаболабенна болх ба.

«Гомеостаза корреции» яхача хьакъалеча дешаех латт ший уналиено юкъарча доацшш чухьара среда хувцалуш аттарах — гомеостазах яз къаллоаттаеш йола системаш тешане хиларахи тайша йолча вай организма хIара секунди вахар. Цу тайпара система организма чу массехк я. КерттерчарахцаI — дийхк. Нагахьа санна цунах лазар кхийтталле, унахо массехк бетта я кхыметтел кIира а лечи кхоачэеш долча хьал тIа отт (лораша дийхко кхоачам ла беш хилар оал цунах).

Укх тIеххьарча итт шера дукхаа средствеш арахьай дийхка новкъостал де дезаш йола: кхы цIий чудоттар, хьайбах даьккха дийха уназачоа «оттадар». Цхьабакъда уж деррига хIамаш цхьан юкъа мара пайдана дац. Проблема оьлангара дезз къоастае гIерташ моттигаш хиннай: унеча дийхка меттел пахьа, унахцIена дийхк оттаде. Цхьабакъда цу тайпара операцеш аьттув болаш хиннац. Цул совгIа, дукккача мехкий хирургашка чIоагIа гIайгIа кхьчаь: кхы дийхк оттадар — трансплантология буксошли карагIдаьннар, хIаьта, нагахьа санна кхыметтел маьженаш хунвара наькъе тIа летта дукхаленаш эшае вIаштIехьдоале а, дийхк хувцилга цIаккха я хургац хирургена массаза а дулуш дола хIама.

Цушка кIалхардоала никъ бий? Из «гучахье уле» аьнна хетталу: хьие еза хIанэ клиникашка болх беш йолча «хьабаьь жим», «дог-пехкаш» яха аппараташ санна йола дийхка меттел болх бергбола оатхал. Цхьабакъда кхыметтел техника чIоагIа дегIаейча вай заманахьа а цу тайпара ялеи чакхаяккхар Iалаьмате хала гIулакх ба. ХIанна аьнча сага дийхко бер, деш а, шийрал санна цаI хиина а ца Iеш. Цхьатарра лоархIаме болаш масеели болх ба.

Дийхк — хIара сетукие млонаш химически хувцамаш хулаш йола ший тайпара лаборатора. Цо кIаьд ца луш чакх а йоахаш, зулам дулургдоацача йоах цхьа веществаш, организма чура арайоах вожаш, вIашагIьювзайолийт кхоагаргIьараш...

— Кхыметтел бокъонца дог тайша хилча а, хала да боккъонца дийхко беш бола болх бергбола оатхал укх гаргарча хана хьае вIаштIехьдаргхиларга догдаха, — йоаш 2-ча Московски медицински института ректора СССР Паччахьалкхен преме лауреата Ю. М. Лопухина. — Оаха лийрхIар, дийхка керттера болх детоксикаци хилар дэр, хIаьта, нагахьа санна организмана чура дукка кхераме йола веществаш арахъа могаргдолаш йола аппарат хьайича, азераш уназой кIалхарбаха йиш хургхилар.

Къаьст-къаьста компонентaш дукхачарна юкъера хьаяхара способ дукха ха хьалхагIа деза йовзаш я. Из химикий балха тIа массехк я болаш я. хIаьта медицина а лелею из массехк итташ шераш хьахагIа дещ. Масала, чурашка цхьадола лазараш хилча, царцу хьехулаш дола доккъажаш дехкаш йола карболен язъю лораша пациента. Цхьабакъда, нагахьа санна дийхк болх ца беш соце, организме чура арадаха еза хадданза хьаулаш йола иттащ зулане веществаш, хIараненa духьаьъкккха молха ха еза, малагIча хьалашка, малагIа веществаш. мел дIаяккха ярхьап ха деза.

— Дукха планаш йола тохкамий программа оттаяьй оаха, — йоах дIахо Ю. М. Лопухина, — яз кхоачашъяра тIабербаьб кхыча доакъошкара, тайп-тайпарча ведомствашкара Iилмахой. — Цхьан шера дерхIа Iайна Iац программа. Цхьабакъда хьежаш дагIа ха ц тха. Цхьаболча пациенташта тахан а тIехьа новкъостал де йиш я. АттагIа дола декхар кхоастамбенги тIакаллеи ший химикашта. Хоаш да, дийхк лазача уназой цIийца цхьайола-хIамаш, масала, билирубин, вйинах дукха йолги. Уж организма чура араяха йиш я хIанэ залци хинначо, противогазаш чу юттараш санна йолча кIора поглотителашца. Массехк тайпара никъ хьийхар тахьа химикаша, хIаьта оаха уж хьайбешка гIолла теххар. Цар геттара дика арайоахар цхьайола токсични веществаш. Цхьабакъда парца цхьана арахьухьар организмана хилакха аргIоаша белокаш а. Ираза, из сакхат дIадакхха вIаштIехьдаьлар.

Тохкамбаьча массехк ятташ противоядех оаха хьайбъастаьрам кхоаь я, хIаьта тха инженераша хьаьйча аппарата чу цаьех оаха пайда а эц. Уж юкъекхахьарах хиннар фуд? Масала, сим чу кхера бумача лазарца дувзадена операци е езаш волча пациента цIий аппарата чу гIолла чакх а даькха оаха новкъостал ду цунна чоалхане хирургически операци аттагIа лара. Цудухьа цхьа бехьан доацаш дац, аппарат бола беш йолча отделене операци яьчул тIехьагIа цIаккха я сагвенна моттиг ца нийсъялар. Оаха гемосорбци лаьна цIи талла метод геттара пайдина хиннай чIоагIа отравленеш хиннача хана дарбаш дора. Дукха ха йоацаш СССР унахцIено лорайра Министерства тха аппаратах пайда эца могабаьб скори помоща хьалашка.

МоллагIча хьалашка а пайдане хила йиш йолаш я гемосорбцие метод: дийхка лазараш хинначеи уж геттара чIоагIденначи — хIанэ укх сахьата дарба ца дулуш дола кома яха лазар дийхка кхийттача хана; маьженаш хувцача хана — цун новкъостала организма чура дIаяха йиш хургья кхыча дукха хьоаса тIа ца эцаш йола белокаш антителаш; ревматизма, аллергиш, берагIа хиннача кхалсага токсикоз йолча хана, зуламеча токсически продукташа организмана кхерам тIетувса стрептококкови кхийолех инфекцеш йолча хана.

— Дукха ма товш хургдола цу тайпара сурт духьальуатт соца, — йоах Ю. М. Лопухина. — Уназочох дIаехкой пациента цIийн параметраш хьакъехьара ерригa сведенеш осциллографа тIа е моллагIча кхыча устройства тIа дIателаш йола датчикаш. Нагахьа санна уж боарамга хьежжа ца хуле, автоматически болх бе йолалу «Хир холладу система». Уназочун цIий доладолийт цунцара зуламе мел йола хIамаш дIакъестаеш йолча «гомеостаза корреций аппарата» чу гIолла. Юххера чакхйоалача хана цу операцена гIахьожам лоаттабу датчикаша, хIаьта, нагахьа санна кхераменча соединенешка цхьана организмана эшаш ераш я дIаьхкале (масала, цу чура кислород, ферменташ, калий кIезигденналале), болх бе йолайолийт эшашe а дIакъьыстараш юхаметтаоттаеш йола «корреции блок»...

Элеонора ГОРБУНОВА,
АПН Iилман обозреватель.

СОЦИАЛ-ДЕМОКРАТИИ БОЛХЛОЙ КЛАССА ЦХЬОАГIЮИ

Капиталистически мехкашка классови къовсам дегIаберо хариду капитализма идеологашкаш доржадеш доля «классова дунен» хьакъехьара фаьлгаш. Масала, алхха дегIаенача капитализма мехкашка стачечни тIемашка дакъа лаьцараш 45 миллион сагага дIекхаьчар 1973 шера. Уж дукха а дукхагIа ба цул хьалха дахача шера хиннарел.

Белгалдоалаш хIама да, хьокхамаш дукхалле декна а цаIеш, дикхлуш хилар. Дикка хувцалуш доатIа забастовочни болама маIан ше а.

Шаккха а ца хиннача тайпара дукхача кеда дакъа ловцаш да забастовочни тIемаш, мадарра аьлча, капитала деррига мехкаш чу а ловпаш, цу даькъе дукха ха хьалхагIа йеш реформизма пропагандистски витринаш йолаш лаьтте Швейи, Норвеги, Дани санна дараш а. ТIа-тIа дукхагIа бIарчача къаманга йоалаш а кхыметтел къаьст-къаьстача паччахьалкхений доазонел арайоалаш а хул забастовкаш, масала, дунен халкъашта юкъерча монополей доалахьарча предприятешка цхьан хана массехк мехка къахьегамхой гIайттача хана.

Къахьегамхоша лоатталу стачечни, къовсамаш тIа-тIа дукхагIа политически маIан долаш хул. Из къаьга хьагучадоал пролетариато агрессе империалистически политика мел дегIаухача мехкий халкъаш довкаран духьала, массане юкъера машар чIоагIбари дунен халкъашта юкъера кхоххам хIаьдбара процесс кIоартьяри духьа, империализма агрессиветIа дола низаш «шийла тIом» юха дийтбе гIертара духьала. Чилера, Испанера, кхыча мехкашкара империалистически агрессе Iазапе оттабьараш хьаллацар духьа хоадамболлаш чакхдоахача гIулакхашка.

Болхлой классо шерра дIадехача социально-политически хIамаша воздействи ю бе-беча тайпарча бахача нахе, цу даькъе пролетариатах боашараштa а.

Дунен халкъашта юкъерча болхлой классо лоаттабу къовсам лаьгIбе а гIерташ, фушагIа-моллагIа даь а куц цхьоагIо ца хилийта, тайп-тайпарча партешцеи организацешцеи, бе-бе доставаш долча профсоюзашца оагIув болаш йолча къахьегамхой тайп-тайпарча отрядашта юкъера барт чIоагIаргIа яIабе гIерт антикоммунизма стратегаш.

Болхлой класса мугIарий цхьоагIонах лоархI капиталистически мехкий коммунисташа паччахьалкхен-монополистически капитала доала духьала лоаттабеча къовсама хоадамболлаш йола средство, цудухьа деррагIа къовсам лоаттабу цу тайпара цхьоагIо хилийтар духьа. Цу наькъа тIара керттера духхьале — пролетариата цхьадолча тайшай сакхетама еш йола буржуазни влияни, антикоммунизма идеологи цар мугIарашта юкъе чуйолар.

Антикоммунизм дегIаенача капитализма мехкий болхлой класса юкъекхухьараш эгара хьалха аьттехьарча социал-демократе идеологаши лидерашин ба. Ерригача капитализма кризис кхъешача, къахьегачхой Iилман коммунизма идеяшта чIоагIа тIабийрзача хьалашка империалистически буржуазе геттара дика кхетаю аьттехьарча социалисташа хьалхайоахача антикоммунизма «демократически» ларпаптах болхлошта дукхаьарча политике пайда ддаро хьалла торокиш. Марксистско-ленински хьехамна лоаттабеча къовсаме, капиталистически строя лардаш фуннагIа-моллагIа даь а мел ца йолийташ лоаттаяра гIулакха империалистически пропагандана цIенхаштта гIо хул правосоциалистически антикоммунизма «демократически» фразеологеи «антикапиталистически» лостамаьи.

Практике антикоммунистически ларда тIа буржуазни социал-демократически партеша цхьана леладеча гIулакхий тайп-тайпарча формашка — масала, аьрдехьарча низий цхьоагIо ца хилийта, социалистически партеш шоашта карахерзае, коммунисташ хийрабаха гIерташ буржуазе лелаеча «аьрдехьарча центра» политикага кхоачаву цо.

Социал-демократически идеологе хIана а тIехьа капиталистически мехкашкарча къахьегамхошта тоьаа чIоагIа воздействи еш хиларах «антикоммунизма» демократически форма къаьстта кхерамe а цуна духтIабовла къахьегамхошта халагIа хиларна, из хьагуйайоаккхаш империалистически буржуазе гучахьарча антикоммунизма реакцеи маIан хьахьокхачун дукха а дукхагIа къахьега дезаш хиларга дилIача.

Антикоммунистически идеологеши политикаши пар массе тайпара формаш а чулоацаш къовсам лоаттабанта барг ца хилар геттара шаьра гуш да, къаьстта а хIанзарча хьалашка, идеологически проблемаш вIашдухьал латтача шин система къовсама керттерча сферех цаI а хилча дIаэттача хана. Вокх оагIораьхьара, социал-демократе аьттехьарча кулгало сакхетам а болаш коммунизмаца леладеча моастагIалаи дукхагIболча мугIарча социал-демократаша коммунизм кхета ца ярах юкъе гучахьара башхалю я.

Из хьал теркалаяр къаьстта лоархIаме да социал-демократе мугIарий антикоммунистически уйлаш анализ еча хана. Къахьегамхой — социал-демократий антикоммунистически хари уйлаш хьахинний буржуазин идеолое еш йола влияни бахьан долаш, классови сакхетам лакхбаленза хилар бахьан долаш. Уж хари уйлаш духьали я уж лелерий бокъонца доала классови хьаштанта, хIаьта цу гIулакхо объективни торо хулийт къахьегамхой сакхетам чура уж дIаяхара. Цу торонах сихагIен бизагIен пайда эца йиш хургья дукхьал къахьегамхоша деррига Iалдал монополей бе дазара духьала цхьана лоаттабеча къовсаме.

ХIана хьалхарча аьттув бохашагIа йола предпосылкаш хьахул болхлой класса цхьоагIо вIаштIехьъяккхара, коммунисташеи социал-демократашеи цхьана гIулакхаш леладара. Из дукхкача бахьанаша хьахьокх.

Цкъа-дале, дунен тIарча шиний соотношени тIа-тIа дукхагIа социализмана пайдана йолче оагIорахьа хувцалу. Социализма мехкаш товане дегIаахаро къьнта хьахьоя социализма реальни низ байбе гIерташ буржуазни правосоциалистически идеологаша лерхIараш корта боацам хилар. Цо новкъостал ду революционни, коммунистически идеологи дIахо дегIаяран болхлой боламерча оппортунизмо леладеча гIулакхий сфера готъярах.

ШоалагIа-дале, хIанзарча этапе паччахьалкхен-монополистически капитализм дегIаяро, Iилма-технически революци хьалашка капитало болхлой класса еча наступление кердача формаша цIенхаштта аръю капиталистически обществера классови низий ерригa вIашдухьаленаш, шерра айду цар хIама.

КхоалагIа-дале, болхлой класса цхьоагIонна пайдана йолча оагIорахьа леста а социал-демократически болама шийна чухьара процессаш а, цун мугIарашкара дифференциаци аьттехьарча тхьама, центра, аьрдехьарча тхьама юкъе кIоергъяьяр.

Антикоммунизма кризис эгара шаьрагIа гуш хьагучаоал арахьарча политически гIулакхий даькъе, Малхбузен Европа керттера социал-демократически партеш тIа-тIа дукхагIа реализма наькъа тIа юкъаш латташ хиларах, белгалда аьлча, социалистически мехкашцарча гIулакхашка. Чурча гIулакхий даькъе а цхьадолча мехкашка дала аьттув бухи коммунистийи социал-демократийи къамоттиге (Франци, Португали, Люксембург, кхы дола мехкаш).

Цхьабакъда бIарчча хьайцача, социал-демократа хIанэ а гуеох, кийча ца антикоммунистически политика тIара юхаяла. Цул совгIа, кердача хьалашка социал-демократена юкъера антикоммунисташа каст-каста айду шийи гIулакхаш, капиталистически строя цари ший лояльность сихагIа хьахьоккхача кеп.

«Социал-демократашеи коммунисташеи юкъе принципиальни доазув лоаттадар демократически социализма сагото декхар доаэш хус, — белгалдоаккх, масала, СДПГ аьттехьарча идеологех цхьанне Р. Левенталь, — из декхар кхы а лоархIанегIа хул хIанз, белгала аьлча, федеральни правительство (ФРГ) Малхбалехьарча коммунистически правительствашцара къамоттиг тоае гIертача хана». ХIаьта Австре Социалистически парте председателa Крайске ше духь доаваш хьанхайкаду: «Коммунисташца цхьана выступлени яр социал-демократе политически доакъазол лоархI ад».

Цу тайпара «принципиальни» позици къаьстта шаьра хьагучаьяьлар, масала, коммунизмана массаза а деш долча довнаица цхьана, белгала аьлча, ФРГ цхьадолча паччахьалкхен гIулакхаш тIа укхлга коммунисташта лоаккилга къоабалдеш йола «Социал-демократии коммунизм» яхаш цIи а йолаш СДПГ партейи совето яьча решенех.

Цу тайпара, социал-демократе мугIарашка белгалдара керда тенденцеш йолалашехьа а, цуи ийдайи платформа лардех цаI болаш юс хIана а антикоммунизм. Вокхдар аьлча, дукха бараш коммунисташа цхьана хьакъьашта юкъера машар, социальни прогресс бахьан долаш лоаттабеча къовсаме хьаьнаре дакъа лоацаш болча берригача социал-демократашта дагардар вIалла аьттехьа а хьахьокхаш правореформистски лидерашеи идеологашеи. Социал-демократически боламa мугIарашкарча аьттехьарча низашта империалистически буржуазе ший ма хулла оагIув хьаллоацаш хилар бахьан долаш социал-демократически болама юкъера антикоммунистически уйлаш дIа ца йолаш чIоагIа латтаро къьыста хьахьокх, болхлой класса ийгIа барт тоабара коммунистий мел халеи фоалханеи болх бе беза.

Белгалдоалий хIанз да, из яле а е кхыиле а йолча проблема хьакъехьа вIаши дагардараш кхетаде коммунисташи социал-демократаши ма беллаше а, буржуазни идеологаш, селхан социал-демократаша шоай хинна бехам бей а бен, коммунисташа вio «тешамe» йогIаергда, «дIакхоахкаргда» яхаш уж увзарбиха болаш хилар, хIаьта коммунисташен социалисташен цхьана леладу гIулакхаш «деррига къаманна кхерам тIатоссаш» дез, масала, Франце из хиначa тайпара, аьле кхакхеийкеду. Цхьабакъда, антикоммунисташа фуннагIа дуйле а, болхлой класса практически къовсамо, ерригача исторически опыто тешал ду, коммунистий социал-демократий цхьоагIо хиларах шаккха оагIув а болхлой болам бIарчча а толаши антикоммунистически «низ» монополистически буржуазена мара гIойле йоацаши хилара.

Капитала мехкашкара прогрессивни, революционни низаш фуннагIа даь а мелла гIерт империалистически реакци. Цо из леладой а, классови къовсам тIа-тIа бокхагIа хулаш латтача хьалашка чIоагIлу болхлой класс, машара, демократена социальни прогресса тIехьа латта деррига низаш кхетадара, вIашагIтохара тенденци. Тахан, пролетариатан буржуазеи юкъера, дегIаенача капитализма мехкашкарча кIелхаша мара йоацача монополешта дукхаи а дукхагIа болча бахача нахан юкъера вIашдухьаленаш кIоаргъяевача хьалашка, исторически хоржам бере хьалхашка латт социал-демократи: е антикоммунизмаи буржуазена цхьана классови гIулакхаш леладаре политика дIахо лелаелга, хIаьта цунал хьахинна хIана хиларах тарра, болхлой боламерри деррагача политически вухаререн дуй позицеш тIа-тIа дукхагIа мельаелга, е коммунисташца цхьоагIо хулга. Антиимпериалистически къовсаче дукхача къахьегамхой овлангара кьаштеш теркалдара лердa тIа латтача цу цхьоагIоно доккха новкъостал дергдар болхлой классо лерхIа исторически хIамаш кхоачашдара — общество социалистически хьисапе овлангара деиз эрганяц хилра.

Валерий КАЧАНОВ,
исторически Iилмий кандидат. (АПН).

Саидов Билала 60 шу дизарга

ЗАМАНЦА ГIА БОАХАШ

Республикерча литературин общественноста белгалдоаккхаш да нохчий поэта, прозаика, драматурга Саидов Билала кхоъзткъа шу дизар. Хала да тахан Саидов поэт хилара тарра мича кхочалу а, драматург хилаpe тарра мичара долалу а кхетаде. ХIана аьлча боарам боцаш йоккха тIехьале я цо нохчий поэзена а, прозана а, драматургена а кхъеенар. ТIаккха, нагахьа, Саидов Билала актер а режиссер а хилара тарра нохчий къаман театр хьахоладеча а дегIадоаладеча а карегIдаьнначох / аьлча, кхетаде хала даца цун деррига вахар халкъа литературацен искусствацен дувзадена хилар.

Эттара бехктокхамерча хана, мехка индустриализаци а коллективизаци а ечa шерашка велав Саидов Билал нохчий литературе а искусстве а. Бехктокхаме чинна ца Iеш, хала ха яр из. Коммунистически парте шерра дIакьош дар керда саг, коммунистически кхетам бола саг хьалкхевара лоархIамера декхар кходачашделга. Доккха маIан долаш дар низ болча дешаца, говзамеча йоазонашца, искусства произведеней хьохкамца парте, берригача мехко хьалхашка оттадаь ин сийлен декхар кходачадерий, мугIарашка дIаоттаьга. Кердачоа, сийрлачоа пропаганда ярал совгIа, пхьаккха къахетам боацаш къовсам лоаттабе безар тIехьадисачоа духьала, никъ ходдабе безар Iадатех, ехача замах дисача тишача гIулакхех довлаш долча зуламий. Цу хана шоай низ, говзал, хьинар ца кхолеш хьалъэттаба идеологически тIемахошта юкъе вар Саидов Билал а.

1944-ча шера Веданa районерча МехкатIе яхача лоаман юрта къечa ахархочун дезале ваь Саидов Билал. 1930-ча шера из дийша воал моттигерча юткъанцарча школе. Лоамарой деррига берам парте а Советски Iедала а йоаккхоша дешара юкъеоза шераш дар уж.

Лоаман юрта нохчий театро луш дола спектаклаш дайча беррига сетем байре эIанитача сага. Цу хана цукна ше гора фаьлгоенца бувцаш болча турпалий метта, дахаьа къувсар цо зуламашца, бовдонца. Цхьаккха боарам боцаш боккха бар цу хана актера говзал Iомаяра цун дагаьа этта безам. Саидова аьттув хул юртара школа яьккхачул тIехьагIа хIаьтта хьайийллача къаман театра студе деша ваха а массехк шера из студи яккха а. Укхаза актера говзал Iомарцо, бакъда ховш долчох кхоьнам беш вац къона актер. Цо вуг из 1933-ча шера Тбилисерча Шота Руставеле цIерагIча турпалий...

жий кечахьалкхен театре студе лора. 1935-ча шера из студи йоалачуа тIехьагIа Саидова болх бу Нохч-ГIалгIайчеа мая театре актер волаш, режиссера ассистент волаш. ТIехьагIа режиссер волаш. Цу шерашка театра кхесте вазэ кераьйоадаю цо, цо кхетабу алмашта кхетам, башарь царна эстетически сабарIах баракета низ.

Цу шерашка болабелнаб ала мегаргда Саидов Билала литературин хьоллам а. Драматургех цун шоллагIа йола говзал хул цу хана. Цу гIулакха чIоагIа иовкъостал ду воваш волча йоазонхочуна Бадуев Саидбийа Саидова доттагIал тоссадаларо.

«Зайнап» яха шийн эггара хьалхара пьеса 1938-ча шера язьйо Саидов Билала. 1939-ча шера Грозне дIайихьача моттигерча темаех язьйьча пьесай конкурсе шоллагIа моттиг лоац цу пьеса, хIаьта Нохч-ГIалгIай театро дIа а ий из. Къоначa драматурго шийн пьеса тIа оттадеш долча сурто кьаьгга хьахьоккар пачхаьа Iаьдало а моттигерча бIаьхийнар а воацачех хиппача нохчийн къахьегамхочун дахказа вахар, драматургеo белгалдаьккхар эрсий пролетариатагара хьоьгаш а вцаш къахьегамa лоаманхой социальни-бокъо — ца хилара хуьала, гIойгIар низ бодаш хиппа хилар. Цу шерашка волалу къона йоазонхо цхьан актах йола пьесаш а доаца дувцараш а язде. Цо торо хулийт 1939-ча шера Саидов Билал СССР-а писателий Союза членалла дIаэца.

Цу хана дева лаьгIяуш бар йоазонхочун творчески болх, из укх ткъаь пхийтта шера кIаьлвалар ца доазаш болх беш ва шийн халкъа вахар, кердедар хьаккхоллара цо лоаттабу къовсам бовзийташ йола литература тайп-тайпарча жанрех произведенеш язъеш. Ала деза Саидова произведенеш говзача меттаца язъь хиларца, кIоргга идейни чулоацам хиларца массаза дешараштa кIоаргга сагIoIам беш хилар.

Саидов Билала литературанара болх белгалбоаккхаш хилча, алаза даргдац цо дунен дукккачe халкъий драматургий пьесашра таржам дарах лаьна. Цо уж нохчийн меттала яхар бахьан долаш нохчий театрага хьожаш бараштa ейзай немций, французий, итальянций, испаний, англичаний драматурге произведенеш, цул совгIа цо нохчий меттала яьхай дукхача советски къамий драматургий пьесаш. Ала деза, кхыча меттайра наьза меттала драматурге произведени йоазнхелга бехктоккхама болх хилар, дакхара культура хиларал сов...

...тIа, хIаьта кхычар шийн тайпара йола нанагаш йоаш езьига. Из деррига дала хоаш а кхетадеш вар Саидов.

Эттара хьалха 1937-ча шера цо нохчий меттала яьккха «Деррагдакрунечeкa» цIи хеза йола «Хиллар» ца воалаш хинна «Мольера комеди цу хана кхеза театра репертуарашка дIадоалаш ца. ТIема хьалхарча шерашка цо нохчий меттала яьхай «Советски драматургe йоазаш йола «Насреддин Хьажа», «КъайсаксдIахо» хьош ба», «Сатоссаш», «Дукъала оттар», «1919-ча шера» яха а кхы дукха а пьесаш. Цар йовкъостал дора нохчий театрага хьожаш бараштa советски драматурге толашагIйола произведенеш йовзийта. Цу пьесашa интернациональни доттагIал чIоагIдара, сага коммунистически кхетам лакхбара луш хинна найда боарам боцаш боккха бар.

Фашисташта духьалара Сийлахь-боккха Даьхен-мехка тIом даттача шерашка кхы а чIоагIагIа хьинар айдаларца болх бу писатела. Цу хана газеташка, журналашка хаддаза кепасттаь я цун патриотически, фашисташта духьалара стихаш, дувцараш, очеркаш. Цу стихашца а дувцарашца а боарам боцаш деган айлора советски адамий, уж тIема а къахьегама а толамашка хьехар, адамий дегашка фашисташцара гоамал совйоаккхар.

Дукхачарна хIанз а дагайоагIа, иллеш хинна дIаяха тIема хана поэта кепастташ хинна стихотворенеш. Царех я «Советски Эскар», «Темахочунга», «Бекхам» яха а, кхы дукха а стихотворенеш. Къаьстта белгадьякхха йоагIа «ВоIага» яха Саидова стихотворени. Цу стихотворене тIа гуш дар къоанохо-лоаманхочо бирсача тIема шерашка шийн наI мара воаца воI эскаре накъавоаккхаш цунна хьалхашка оттадеш дола декхар. Къаьнача дас шийн воIагара хьадех шийн низ а вахар а ца кходеш из моастагIчох латтагa, эсала хинне цо даь кIайбрнача керта, наьча лоамашта эхь тIа ца дахьалга. Цу халача шерашка массе а лоаманхой хинна уйла яр поэта шийн стихотворенеца дешаш болчарна йовзийташ хиннар.

Къаьстта белгалйоал поэта, прозаика, драматурга профессиональни говзал шовзткъе иттлагIа шераш чакхдоалаш, кхоъзткъалагIа шераш долалуш. Вайна гу хаддаза газеташка, альманахашка кепастташ йола цун керда стихотворенеш, дувцараш. хIара шера ахар санна, Нохч-ГIалгIай книжни издательстве кепастташ арадувл цун кердача произведеней сборникаш. Цул совгIа цо хаддаза бувзам лоаттабу республика театрашца, тIехьарча шерашка вайна гу Х. Нурадилова цIерагIча театре оттаьа цун «Чоалханера зоахалоа» яха пьеса, республиканска техникий театре оттаь цун «Хьинар дола тIехье» а «Сомадаьнна лоамаш» а яхея кхыйолей пьесаш. Цул совгIа массехк цхьан актах йола пьесаш язъьй цо художественни самодеятельноста долча новкъостала.

1959-ча шера Нохч-ГIалгIай книжни издательстве арахец Саидова «Дуненна машар» яха кердача стихай сборник. Поэта кхетаду Коммунистически партe хьалхленца мехка экономика а культура а дегIайоалара къовсам лоаттабеш долча советски адамашта эггара лоархIамегIa дунен тIа машар хилар долга, цудухьа дешараш цо тIахьех машар дорабара, халкъашта юкъера интернациональни доттагIал чIоагIдара, Даьхен экономически низ совбаккхара. «Дуненна машар» яхача сборника юкъе яхаза «Ленин», «Парте совцаш», «Октябрь», «Вай кхоане», «ТIемахо-турпал» цIи йолча а кхыча а стихотворенеша вайна гойт советски сага чIоагIагIа йола йоакхо, цун уйла. Боарам боацаш боле Даьхенгара [illegible], хадаргдоаца халкъашта юкъера доттагIал, къахьегамцара безам, — уж самадаш кхоастеш сага Iаьрга Iоттадаьй, цо шоай вахаре кертера новрхIараш.

Дукхачар [illegible] сборника юкъе я «Юша-тIемахо» яхеp «Ши берал» яхея поэмаш. Цу кIоарга говзал а идейни чулоацам а болча поэтически произведенешка вайна гу цхьаккха хIамо ходдам бертбоаца къаьначеи къоначея тIехьенашта юкъера бувзам, сийрдадар, кердадар бахьан доллш цу шиц тIехьено цхьана лоаттабу къовсам. Поэмай турпалаш шоай Даьхенца боккха безам болаш ба, халкъа хьашташ бахьан долаш эшача вахар дIадала кийча ба.

Боккха лоархIам болаш да Саидов Билала республика театрий болх тоабара даь гIулакх. Республика техникий театра режиссералла болх беш, Х. Нурадилова цIерагIча театра литературни даьгъа заведующи волаш цо кIаьл ца луш къахьег театрий болх тоабара, керда талантaш гучаяхара, театрий репертуараш шеръяра. Ше язъеча оригинальни пьесей совгIа цо нохчий меттала йоах «Ши Мамед», «Сийна кер», «Йирча бол», «Тешаме доттагIа», «Разбойник Али Баба» яха а, кхыйола а пьесаш. Боккха лоархIам болаш болх ба А. П. Чехова «Юбилей», «Хирургаш» яхарец сайца доладувцаш шерааш цо хьоставзайна яр. «Вай земан турпал» яха М. Ю. Лермонтова роман цо нохчий меттала яьккхар.

Ала деза, классикий уж а, митта кхыйола а произведенеш нохчий меттала йоадаш Саидова шайгара дахкара говзал хьахьекха хилар. Белгалдаккханза даргдац кхыча къаьмий драматургий пьесаш нохчий меттала яхара цо баь болх лоархIам баь ца валлал боккха хилар. Цо перевод ярах Х. Нурадилова цIерагIча театро оттагIа яьй, хьожаш бараштa ейзай Ч. Айтматова «Ше йоалакх тулла дакийг», А. Чехова «Дяка тIехье», А. Островске «Бехк боацаш, бехке бараш», В. Шаврина «Сомадаьнна эхь», Г. Лорка «Цlеша дахкха зоахалоа», Э. Ремарка «ТIеххьара сона моттиг», Б. Горбатова «Даьй къомал» яхараш санна йоза пьесаш. Нохч-ГIалгIайчен театр дезаш бараштa цо нохчий меттала яхарах ейза пьесаш шоаттакъе иттанех тIех я, царна юкъе я эрсий а дунен а драматурге классикай пьесаш, советски дукххача тайп-тайпарча къамех болча драматургай пьесаш.

Ше язъйча ахьайтта оригинальни пьесей совгIа Саидова кепатеха арахийцад итт поэтически а прозаически а произведеней сборникаш. Царех да республике дешараштa шерра йовзаш дола «Дега ояз», «Лоамашка малх», «Лоаман хьаст», «Дега аалеш», «Дуненна машар» яхарeш санна а кхыдола а книжкаш. Цу книжкашта юкъе яхача шийн произведенешка писатела хестаю советски сага дега цIенал, хоастам бу вай сийлахь-йоккхача Даьхен, ахайкабу цIанкхо лаьгIлургбоаца партецара советски адамий безам.

Вай вахарца долаш долча сийрдачоа, сага найда луш долчоа улаув хIанз а кийслуш долa тIехьадисеа, йулаивра гIулахаш белгаддака я, царна духьал дешачер уллаш кхаа а чоа Саидов Билала. Авторо кхетаду тIехьадисачоа вай вахарца социальни лард ца хилар, цудухьа йоакъаена га санна гIоарал доацаш хеталу цун произведенешка Iадата; шарнIата новкъа дела гIертараш.

Вахарца бувзам болаш, партийн принципаш йолаш я Саидов Билала ерригa творчество. Шийн низ болча дешала цо новкъостал ду вахара оагIонашта толамаш дахаро, уйлаеца, гIулакхашта шийн халкъана ва поэт, прозаик, драматург Саидов Билал.

Кховзткъа шу даьннад Саидова. Царех ахаиол дукхагIа зараш цо дIаденнад шийн халкъа искусство а литература а дегIадоаладара сийлен декхара. Бакъда, теша мегаргда дIадо йолача хана а шийн кердача произведенешца цо дешараштa тоам бергхиларах.

Ахьмад ВЕДЗИЖЕВ.

Билал САИДОВ

Ленин дагар валац

Дагадоагlа, со бер долаш,
Ленин кхелхав яхаш дуццар,
Цун цIи мара дувцаш, оалаш
Цхьаннахь цхьаккха хIама
далар.

ХIанз а духьал ма датт сона
Даь бIаргех хиш ухаш хинна.
Цудухь да из, цIаккха,
цхьаннахь
Ленин дагар валац вайна.

ХIанз а кхето мегац сона
Царех малагI хургбар
шийнагI:
Из бIиа деча дог чу дьали
Бaь ма хургбар, е тоатолах

Iалавно баь латтар хургбар.
Баьчча кхалхар лоалуш
далар.
Цудухьа да из цIаккха,
цхьаннахь
Ленин дагар валац вайна.

Доккха дуне хетар аьрга,
Хих диза дар адамий
бIаргаш.
Бакъда деган болат санна
Къахьегамхой дар
чIоагIдена.
Баьчча сердалга хьехар,
Толамашка хьалха дехар.
Цудухьа да из, цIаккха,
цхьаннахь
Ленин дагар валац вайна.
Цуа тIехьагIа-м дукха
денош
ДIаихад вай шерашь хулаш.
Вахар гу хIанз хувцаденна,
Деган дел вай моаш
гIоздаьнна.
Вай мохк, вай вовш къалац
цIаккха
Доахаж Ленина цу новкъа
Цудухьа да из, цIаккха,
цхьаннахь,
Ленин дагар валац вайна.
Ленин ва вай толамашца,
Вай дахарца, гIулакхашца,
Хало, кхерам тIаьттача,
Саго ца лал хало хилча
Ленин ва вайца никъ хьехаш,
Толамашка хьалха дехаш.
Цудухьа да из, цIаккха,
цхьаннахь
Ленин дагар валац вайна.
ГIалгIай меттала яьккхар

Ахьмад ВЕДЗИЖЕВ.

Москва — дунен дог

Москва, хьо дог да вай
дунен.
Москва, хьо я машара гIала.
Малх мо я хьа дозал къегаш.
Дуненна гу седкъий доагаш.
Шоай кхоллам хьакаребенна,
Адамаш да паргIатдаьнна.
Кхьметтел уж сиглаенаш
Я шоай къайоаеж хьо
дехулаш.
Гуш я хьо цIе баьрахь вайна
Бетта букъ тIа денна
гаьнна.
Iа дог Iобош цара дикна
Адамаш да дог гIоздаьнна.
Тха Москва, тха тешам, уйла,
Хьоца да хьох
къастаргдоацаш
Дег тIара хьох доаха иллаш.
Атта да гIабоахаш хьоца,
Я цIаккха ца къаста аьнна
Ленинца хьо ювзаенна.
Дог довне дегI хилац мегаш,
Москва, Iа низ тел дегашта,
Хьа седкъий да сийрда
доагаш,
Дуненна нийса никъ хьехаш
Хьа ноагIа ма тугаш воацар
Ледвогто паргIато йоацаш.
Хьа беракт доввача мехко,
Хьох ше къастаргдоацча
халкъо
Хоастам бу, Москва, хьо
йолаш,
Дег тIара доал цо хьох
иллеш.
Моаршал лу, моаршал лу
хьога.
Хьо дог долча вай Даьхенга.
ГIалгIай меттала яьккхар

Ахьмад ВЕДЗИЖЕВ.

ТЕАТРА КЕРДА СЕЗОН

Тахан Х. Нурадилова цIерагIча Нохч-ГIалгIай пачхьалкхен драматически театро шерра хьеелa шийн наIараш. Шийн 44-гIа театральни сезон творчески коллектива хетаю фашистски Германел котдаьнна 30 шу дизара.

Керда театральни сезон хьелларгъя оаха А. Хамидова «Лергбоацараш» яхача турпала драмах оттаьча кердача спектаклаца. Цунна художественни кийчо яр ва художник А. Шкуренко. Спектакле дакъа лоацеш я театра ерриге группа. Х. Нурадилова роль ловзаю И. Джамаева, Д. Омаева, гIалгIачун Баркинхоева роль — М. Цицкиева, Каметай яр — З. Багаловас.

Театра кердача сезона репертуар йIаьхий хургья. Цу юкъе я эрсий, советски, доазол дехьара, классика. Укх сезоне тха творчески коллектива театр дезараштa гойтергья Н. В. Гогола «Ревизор», В. Шекспира «Ричард III» Корнеля «Сид», иштта дунен литература классикий пьесех йола сакъердаме спектаклаш.

Дувла тха театре. Даьшта дагадоаргда шоай вахар, хIаьта къонгаштa бIаргагургья дай къовнал. Театр дезараштa иштта гургья сийлахь-йоккха эрсий поэт А. С. Пушкин ваь 175 шу дизара хетаь «Моцарт и Сальери», «Цlахрмата рыцарь», «Пир во время чумы» яха «ЭIамига трагедеш». Уж нохчий меттала яьхар ва укх мугIарий автор, оттаьр — режиссер Р. Хакишев. Иштта, укх сезоне зрителашта бIаргагургья «Драматически иллеш» яха Б. Равенскихен М. Ачуровеи Н. Островскена хетаь пьеса.

Театр дезараштa кердача шера иштта гургья А. Ведзижевеи С. Чахкиевеи пьесах оттаь «Бекхам», Сальков Саида «Сендухьа вах хьо?» яха керда спектаклаш а.

Бийбеннобаш театра эггара эIамагIбола шоай зрителаш а. Школьни каникулашка царна гойтаргьба «Майра Кикила» яха Нахуцришвилеи Гамрикелеи фаьлг. Из спектакль оттаергья режиссера Хакишев Руслана. Театра планаш сакъердаме а эггара кердагIея вахара хьашт долашагIея йола проблемаш шера чулоацеш а я.

Тхо хьежаш да шуга, хьамсара зрителаш, тхоай театре. Дувла тха спектаклашка хьажа!

М. ДУДАЕВ,
театра артист.

СУРТА ТIА: «Лергбоацараш» яхача спектаклацара сцена.

Тахана Демократически Вьетнам — из Iалашыге йоккха гIишлош площадка я. Вьетнама къахьегамхой партен республика правительства болхой [illegible] болхой даьгIа, ... хилла ... дIаделла, ... вагIе ... яхача, ... латта ... [illegible]

СУРТА ТIА: Куангбинь ... латта ник.

Джапан пресс—ТАСС фото.

Цифраши бакъдараши

Х. Нурадилова цIерагIа Нохч-ГIалгIай пачхьалкхен драматически театр хьадийлад 1931 шера I-гIча Мая. Цун хьалхара директор хинна Яндеров Магомед, художественни кулгалхо — Шатов Владимир.

1943 шера театра Х. Нурадилова цIи елар.

• • •

1967 шера Ленинградски театра, музыкен кинематографеи институте хьайийллар Нохч-ГIалгIай актерски студи, хIаьта 1963 шера юкъера специальни образовани йолаш актераш арахец театро ше. ХIанз театре болх беча артистех лакхера образовани йолаш 18 саг ва.

• • •

Московски А. В. Луначарске цIерагIа театральни искусства институте лакхера режиссерски образовани йийа эггара хьалхара нохчо Нохч-ГIалгIай АССР халкъа артист вола Г. Батукаев ва.

ХIанз театре 40 артист ва, царех «РСФСР заслуженни артист» яха цIи лелаеш ва Зубайраев ЯрагIи, Нохч-ГIалгIай АССР халкъа артиста цIи йолаш ехо саг, хIаьта ворхI вагIа «Республика заслуженни артист» яха цIи лелаеш ва.

• • •

Артисташа айкха творчески бувзамаш леладу кинематографе Союзаца а. Театра артиста Дудаев Муссас дакъа лоацад «Яьссаленера кIай иддеи» (Мосфильм), «ГIалашкара цIераш», «Легенда хинна вахар» яхача фильмашка, Я. Зубайраева — «Казакаш» (Мосфильм) «Даьй лаьтта» — (Казахфильм). «Ялхьаш» яхача телевизионни фильме дакъа лаьцад театра артиста А. Гайтукаева, Пхенней тIехдаьннаа Омаев Дагуна дакъа лоацаш оттадаь кинофильмаш а, тIехьардар да «Керттера ди» яха «Ленфильмоя» «Узбекфильмоя» даьккха художественни фильм. Нохч-ГIалгIай республика заслуженни артиста А. Дениева иштта дакъа лаьцад «Со халхавургвa» яхача фильме (Азербайджанфильм).

• • •

Театра керте латташ ба Ленинградски театра, музыкеи кинематографеи института выпускникаш М. Солцаев Р. Хакишеви.

• • •

Театра вахаре лоархIам болаш гIулакх хилар 1962 шера Москве Кремлевски театре Р. Гамзатова «Горянка» яха спектакль хьоахар. Из спектакль лакха мах беш тIаййяар пресс а общественноста а, хIаьта театра Ерригсоюзни хьажара Оргкомитето I-ча степена диплом делар.

ШАХМАТАШ

Нохч-ГIалгIайчен шахматин чемпионат юкъеккхьачай. ЯххлагIча туре В. Сергеевгара очко яьккхай О. Шмойлова, Х. Ведзижева — Б. Якутовичагара. Мастералла кандидата А. Сумкина эшавир А. Богданов, Б. Колодяжне — Р. Алимов, хьоалагIа Хуршудовца цхьаккха хот ца воалаш лайзар Дорошкевич.

Турнире хьалха ва ялхазза лайзача 4,5 очко йола Дорошкевич, шоллагIа ва 3,5 очко йола Хуршудов.

Яхьаш дIахо хьош я.

В. ЖУК-ТРИПОЛИТОВ,
хьажй керттера секретарь.

Редактор Т. А. ТЕБОЕВ.

ТЕЛЕВИДЕНИ

3 ноябрь
I ПРОГРАММА

9.00 — Передачай программа. 9.05 — Босбола телевидени. ТулрийнарI гимнастика. 9.20 — Кердадараш. 9.30 — Босбола телевидени. Мультфильмай программа. 10.00 — Босбола телевидени. «Происшествие» яхача телевизионни художественни фильма премьера. 15.25 — Передачай программа. 15.30 — Документальни фильм. 16.00 — Босбола телевидени. Художественни самодеятельноста концерт. 16.26 — Босбола телевидени. «Объектив». 17.05 — Нохч-ГIалгIайче гIолла. Информационни программа (эрсий, гIалгIай меттала). 17.15 — Документальни фильм. 17.45 — Дезача цIейна хетаь передача. 18.30 — «Мона цIей лелдеш ба». Октябрьа хьалхарча социалистически яхье котало яьккхачар телевизионни перекличка. 19.00 — Босбола телевидени. Футбол. Кубкаш лелаерий кубок. «Динамо» (Киев) — «Эйнтрахт» (Франкфурт) ФРГ. Киевера трансляци. 21.00 — Ха. Информационни программа. 21.30 — Босбола телевидени. Эстрада артистий Ерригсоюзни конкурс. Концерт. 23.30 — Кердадараш. Передачай программа.

II ПРОГРАММА

17.05 — Босбола телевидени. «ДоттагIаш леладелаш, бераш». Дунен тайп-тайпарча нохкий бераш коллективай концерт. 18.00 — Кердадараш. 18.15 — Босбола телевидени. «Колокольчик» яха театр. 18.30 — Киножурнал. 18.40 — Телевизионни сийлен доска. 19.00 — Дунен халкъашта юкъера обозрени (нохчий меттала). 19.15 — Цоана, цIемегIа доли бераш. 19.25 — Нохч-ГIалгIай телевиденеи радиовещанеи инструментальни ансамбла концерт. 19.55 — Яков Свердлов кий художественни фильм.

4 ноябрь
I ПРОГРАММА

9.00 — Передачай программа. 9.05 — Босбола телевидени. ТулрийнарI гимнастика. 9.20 — Кердадараш. 9.30 — Мультфильмай программа. 10.00 — «Сийлахь - йоккха укротитель» яхача телевизионни художественни фильма премьера. 15.25 — Передачай программа. 15.30 — «Къинхьачар творчество». Берий художественни самодеятельноста эвлакъашхой концерт. 16.00 — «Ленинца дагадуллаш» яха телевизионни очерк. 16.30 — Классически музыкай концерт. 16.55 — Сийлахь - йоккхача Октябрьски социалистически революце 57 шу дизара хетаь торжественни заседани. Концерт. Съездий Кремлевски Дворецера трансляци. Наттелилча — «Хьа Iуйре, Москва...» яха телевизионни документальни фильм. 20.30 — Футбол. Европейски чемпионий кубок. «Селтик» (Корк) Ирланди — «Арарат» (Ереван). 2-гIа тайм. Еревантера трансляци. 21.15 — Ха. Информационни программа. 21.45 — Босбола телевидени. «ДоттагIлеи короле» яхача телевизионни музыкальни фильма премьера. 22.45 — Футбол. УЕФА кубок. «Динамо» (Москва) — «Динамо» (Дрезден). 2-гIа тайм. «Динамо» стадионера трансляци. 23.30 — Кердадараш. Передачай программа.

РАДИО

5 ноябрь

6.30 — «Юртара вахар» (эрсий меттала). 6.50 — Вай доттагIашта лайта моарша (эрсий меттала). 7.20 — Республикански газетий обзор. 8.25 — Халкъа турпалех йола Нохч - гIалгIай иллеш (гIалгIай меттала). 16.00 — Пропагандиста новкъостала «Советски саг: миштаь ва тахан» яха беседа (нохчий меттала). 16.15 — «Къахьегамца Даьхе гIадьог оаха» яха передача (нохчий меттала). 16.30 — ДIаэша. Даьхе, тха къахьегамa совгIаташ (эрсий меттала). 16.45 — Сийле хийла къахьегама ветеранашта (эрсий меттала). 18.00 — Керда хоамаш (эрсий, нохчий, гIалгIай меттала).

6 ноябрь

7.20 — Республикански газетий обзор. 8.25 — «Правда» газ. «Правда» газета корреспондента М. Крюкова къамаьл (эрсий меттала). 8.40 — Халкъий доттагIлея иллеш (гIалгIай меттала). 16.00 — «Октябра малха кIал» яха радиокомпозици (гIалгIай меттала). 16.20 — Керда хоамаш (эрсий, нохчий меттала). 16.40 — Ашараш. 16.45 — Керда хоамаш (гIалгIай меттала). 16.55 — Сийлахь - йоккхача Октябрьски социалистически Революце 57 шу дизара хетаь торжественни заседани. Шей концерт. Съездий [illegible] ски Дворецера трансляци.

ХАОТТАМ

Тахан республике гIоалеи Грознея хувцалуш морхаш а йолаш, йочаи а йоацаш, малхбоалехьара секунде 3—7 метр чIоагIа мух а хьенхаш ха хилеи фегара температура республике тIоада 13—18, Грозне 16—18 градус йIовхал йолаш хилеи тарлу. Кхоанеи дийнахь хувцалуш морхаш а йолаш, йийкхача чана пхьоашайолча моттигашка доха а довллаш, къулба - малхбоалехьара 3—7 метр чIоагIа мух а хьенхаш ха хилеи фегара температура буйсашка 2—7, деношка 13—18 градус йIовхал йолаш хилеи тарлу.

Метеостанци.

ТХА АДРЕС: 364051, г. Грозный, Ленина, улица 11 (3-гIа этаж). Телефонаш: редактора — 3-44-96; редактора зам. — 3-39-11; бехктокхама секретара — 3-34-38; партийни вахарен культуран отделан — 3-61-46; промышленностан отдела — 3-42-30; юрта бахама отдела — 3-42-28; кехатийн отделеи бухгалтереи — 2-80-71.

НАШ АДРЕС: 364051 г. Грозный, ул. Ленина, 11 (3-й этаж). Телефоны: редактора — 3-44-96; зам. редактора — 3-39-11; ответственного секретаря — 3-34-38; отделов партийной жизни и культуры — 3-61-46; отдела промышленности — 3-42-30; отдела сельского хозяйства — 3-42-28; отдела писем и бухгалтерии — 2-80-71.

Газет язлуза цензура [illegible], [illegible].

«Грозненский рабочий» издательства типографи. Революцин проспект 7/34. Типография из-ва «Грозненский рабочий», проспект Революции 7/34. Заказ № 10398.